ԵՐԵՍՈՒՆԵՕԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրութեան մէջ.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ»
Базарная ул. д. Тамамшева № 16.
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՄՇԱԿ
(37-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршалковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

Օգոստոսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը 5 րուբլի։

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։

Առաջիկայ օգոստոսի 1-ից
Վլադիկավկազում
Արշէն Վ. Դէյկարխանեանցը
ԲԱՑՈՒՄ Է
ԳՐՔԵՐԻ ԵՒ ԹՂԹԵՐԻ
վաճառանոց։
(առ.) (օ. մ.) 659. 25—7

Նախկին տեսուչ Լազարեան ճեմարանի
Բ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆՑԻ ԿՈՒՐՍԵՐԸ (3-րդ տարի)
պատրաստում են երկու սեռի անձանց հասունութեան վկայականի (аттест. зрѣл.) և գիմնազ. 6-րորդ դասարանի քննութեան ուսուցիչների աջակցութեամբ։ Ուսումը սկսվում է սեպտ. 1-ին։ Հասցէն՝ Москва, Моховая, 7. кв. 5.
(առ.) (M. 239115) 718. 8—1

ԹԻՖԼԻՍԻ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ել 'նեկ հիւանդների համար ամեն օր, Վոկզալնայա 8, տ. Էնֆիաճեանցի։
Տելեֆօն 695

Ս. Գ. ՑԷՆՕՐՕՎ ամեն օր, բացի չորեքշաբթի և կիրակի օրերից, 8½-ից մինչև 9½, ներքին հիւանդ.։

Վ. Դ. ԳԱՄԲԱՇԻՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 11—12 ժամը, ներքին և երեխաների։

Բ. Ա. ՊՕՊՕՎԵԱՆ երկուշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի և շաբաթ 12—1 ժամը, կոկորդի քթի և ականջի։

Գ. Մ. ՄԱԿԱՐԵԱՆ երեքշ. և ուրբաթ օրերը 12—1 ժ., ներքին։

Ա. Ն. ԴԻԱՍԱՄԻՁԷ ամեն օր, 11½-ից մինչև 12½ ժ., սիֆիլիս և կաշուէ հիւանդութիւններ։

Ն. Մ. ՄԵԼԻՔՕՎ ամեն օր, խիրուրգիական և կանանց հ. 1—2 ժամը։

Ի. Դ. ԳՕՄԱՐԹԵԼԻ ամեն օր, ներքին և երեխաների, 2—3 ժամը։

Բ. Ս. ՄՈՒՍԽԵԼՕՎ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 2—2½ ժ., աչքի հիւանդ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ա. Գ. ՄԻՐՁՈՅԵԱՆ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Ն. Գ. ՉԻՉԻՆԱՁԷ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից, 6—7 ժ., ներքին և երեխաների։

Հիւանդանոցում կատարվում են միկրօսկոպիական, բակտերիոլոգիական և քիմիական հետազօտութիւններ, նոյնպէս ծաղիկի պատուաստում և ծծմայրերի քննութիւն։ Վճար խորհրդի համար 50 կոպէկ։
(օ. մ.) ա. 38. 100—69

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏՈՒԹԵԱՆ ԷՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՄԷՋ

III

Մենք ասացինք, որ կուլտուրական աշխատութիւնը չէ կարող և չը պէտք է լինի կուսակցական և դասակարգային։ Մանաւանդ օրգանական բնաւորութիւն ունեցող աշխատութիւնը, այն աշխատութիւնը, որի նպատակն է հասարակական կազմի վերանորոգութիւնը համամարդկային իդէալների սկզբունքներով, չէ կարող և չը պէտք է լինի կուսակցական և դասակարգային։ Որքան էլ բազմազան լինեն համամարդկային իդէալների մեկնութիւնները, բայց նրանց մէջ պէտք է լինի մի ընդհանուր գիծ, որ բղխի այն համոզմունքից, թէ անհրաժեշտ է ընդդիմադրել ժամանակակից կեանքի մէջ տիրապետող այն սկզբունքին, որի զօրութեամբ ժողովրդական մասսաները տնտեսական, իրաւական և հոգևոր կողմից կախված են ազգաբնակութեան համեմատաբար փոքրաթիւ հրամայող դասակարգերից։

Եւ ահա այն կուլտուրական աշխատութիւնը, որ ուղղված կը լինի՝ ազատելու ժողովրդական մասսաները այդ կախումից վերոյիշեալ շրջաններում (տնտեսական, իրաւական և հոգևոր), կը լինի, իսկապէս, այն օրգանական աշխատութիւնը, որ կը դնէ նոր կազմի ընդհանուր հիմունքը, կազմի՝ հակադիր հին կազմին, կազմի, որ կը ստեղծէ նոր կեանքի տարրերը ամբողջ ժողովրդի համար, նրա ամբողջ զանգուածի համար։ Այդ տեսակ աշխատութիւնը ըստ իր էութեան օրգանական աշխատութիւն է, իսկ ըստ իր նշանակութեան՝ համաժողովրդական, համադեմօկրատական, համամարդկային։

Առաջ բերելով մեր այս երեք յօդուածների մէջ Սլօբաժանինի յօդուածի բովանդակութիւնը գրեթէ բառացի, մենք ճանաչում ենք նրան և նոյն տեսակ կուլտուրական աշխատութիւնը անհրաժեշտ համարում և՛ մեր հայ ժողովրդի համար, կասենք՝ մանաւանդ հայ ժողովրդի համար, մեր առաջին յօդուածում բացատրած պատճառներով։

Անշուշտ, բոլոր այս ասածներից չը պէտք է հետևցնել, թէ ըստ իր կազմակերպութեան կուլտուրական աշխատութիւնը չը պէտք է և չէ կարող լինել ամենևին դասակարգային։ Ոչ. միայն անհրաժեշտ է, որ կուլտուրական գործունէութիւնը, բղխելով մերձաւորից և հանրամատչելիից, իր մասնաւոր, նոյնիսկ նեղ շրջանից ուղղվի դէպի լայնը, ընդհանուրը, վեհը, դէպի համաժողովրդականը, համադեմօկրատականը և համամարդկայինը, որպէսզի,—ինչպէս շատ ճիշդ նկատում է ռուս յօդուածագիրը,—պրօլէտար բանւորից նոյնպէս, ինչպէս և գիւղացուց, մշակվի ամենից առաջ մարդ, քաղաքացի, իսկ յետոյ արդէն պրօֆեսիօնալ կամ որոշ սօցիալական խմբի անդամ։

Անցնենք այժմ Մ. Կօվալէվսկու արտայայտած կարծիքին Սպէնսէրի և Մարկսի վարդապետութիւնների մասին, որոնք նոյնպէս կապ ունեն յարուցված խնդրի հետ։

Ցայտնի է,—ասում է Կօվալեվսկին—որ Սպենսէրը անհատականութեան (ինդիվիդուալիզմի) պաշտպան էր, իսկ Մարկսը բարձրացնում էր ձայնը ի պաշտպանութիւն աշխատաւոր մասսաների իրաւունքների։ Իմ կարծիքով միայն այդ երկու ուղղութիւնների ներդաշնակ զուգորդութիւնը կարող է ապահովել մարդկութեան երջանիկ զարգացումը։ Անհատը չէ կարող զոհ բերվել պետութեան և նոյնիսկ միջազգային դաշնակցութեան, ինչպէս նա չէր կարող և չէ կարող նսեմանալ ընտանիքի, ցեղի, դասակարգի կամ դասի առաջ։ Բայց անհատի գործունէութիւնը միևնոյն ժամանակ պէտք է կապակցված լինի իրան հաւասար ուրիշ անհատների գործունէութեան հետ և նրանց միահամուռ ջանքերը պէտք է ուղղված լինեն ապահովելու ընդհանուր բարեկեցութիւնը։

Չէ կարելի ասել, որ թէ Սպենսէրը, թէ Մարկսը անտարբեր էին դէպի մարդկութեան ընդհանուր բարօրութիւնը. ոչ, բայց ամեն մէկը մտածում էր հասնել այդ նպատակին իր ուզած եղանակով. առաջինը՝ անհատականութեան աւտօնօմիայի վրա չափազանց պնդելով, երկրորդը հասցնելով հասարակական համերաշխութիւնը այն սահմաններին, ուր անհատը դառնում է անգիտակից գործիք արտադրութեան պրօցէսսի, որ գործում է մի տեսակ տարերային ոյժով։ Երկուսի նպատակն եւ, սակայն, մարդկութեան առաջադիմութիւնն էր։

Եւ ուրեմն ամեն մի կուլտուրական աշխատութիւն, որ ուղղված է բարձրացնելու ժողովրդական մասսաների տնտեսական, իրաւական, հոգևոր-բարոյական բարօրութիւնը և ապահովելու նրանց անկախութիւնը այդ շրջաններում, անհրաժեշտօրէն պէտք է լինի համաժողովրդական, համադեմօկրատական և համամարդկային հողի վրա և ոչ կուսակցական կամ դասակարգային հողի վրա։

Հ. Առաքելեան

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՇՎԵԴԻԱՅՈՒՄ

Ստօկհօլմ, 29 յուլիսի

Երէկվայ լրագիրներից երեքը լոյս տեսան փոքրացրած ծաւալով։ Քաղաքային տրամվայի ծառայողները որոշեցին շարունակել գործադուլը։ Տրամվայի վարչութիւնը դիտաւորութիւն ունի այսօր բարձր ծառայողների օգնութեամբ վերսկսել երթևեկութիւնը քաղաքի մի քանի մասերում։ Նօրչէպինգում տրամվայի ծառայողները որոշեցին չը դադարեցնել երթևեկութիւնը։ Երէկ երեկոյեան երկու մեծ գործարաններում վերսկսվեցին աշխատանքները։ Բօկհօլմեան երկաթուղիական գործարանի մօտ 400 բանւորներ նոյնպէս վճռեցին աշխատանքը սկսել։

(Հ. Գ.)

Ստօկհօլմ, 29 յուլիսի

Համարեա առանց ընդհատման տեղի ունի մարդատար և պօստային գնացքների երթևեկութիւնը։ Պօստը, հեռագրաթելը, տելէֆօնը, ջրանցքը և լուսաւորութեան ծառայող ձեռնարկութիւնները գործում են բնական կերպով։ Բօրսան փակված է։ Ուտեստի պաշարների պակասութիւն չէ զգացվում։ Ամբողջ երկրի մէջ տիրում է օրինակելի հանգստութիւն. կարգը ոչ մի տեղ չէ խանգարված։ (Հ. Գ.)

Ստօկհօլմ, 29 յուլիսի

Առաւօտեան լրագիրների մեծ մասը հրատարակվեցին, թէպէտ և փոքրացրած ծաւալով։ Ժուռնալիստների կլուբը խորհրդակցութեան գումարվեց տպարանական բանւորների գործադուլի առիթով։ Մալմայում տրամվայի ծառայողներն աշխատում են։ Գիւղատնտեսական արդիւնքներն ամեն տեղ ստացվում են առանց արգելքի։ Նաւահանգիստներում երթևեկութիւնը պակաս է առաջվանից. շոգենաւերը կատարում են ռէյսերը աննշան ուշացումներով։ (Հ. Գ.)

ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՇՈՒՐՋԸ

Կ. Պօլիս, 29 յուլիսի

Մինիստրների խորհուրդը ընդհանրապէս գոհացուցիչ գտաւ Յունաստանի պատասխանը, թէպէտ և մի քանի մանրամասնութիւններ դեռ ևս կարօտ են բացատրութիւնների։ Վերացված է համարվում ազդելու միջոցների գործադրութեան անյապաղ անհրաժեշտութիւնը։ (Հ. Գ.)

Սալօնիկ, 29 յուլիսի

Օգոստոսին կը կայանայ Մակեդօնիայի զանազան քաղաքական և ազգային կազմակերպութիւնների համաժողովը։ (Հ. Գ.)

Կ.-Պօլիս.—Լուր է պտտում, որ թիւրքական յեղաշրջման հերոսներից մէկը՝ Նիազի-բէյը Ալբանիայում և Մօնաստիրում կազմակերպում է ապստամբութիւն Կ.-Պօլսի զինւորական դիկտատուրան վերացնելու և մինիստրութիւնը տապալելու նպատակով յօգուտ արմատականապէս տրամադրված երիտասարդ-թիւրքերի։ («Рѣчь»)

«Նէօյէ-Ֆր.-Պրեսսէ» լրագրին հաղորդում են Կ. Պօլսից, որ իշխանութիւնը երևան է հանել Աբդիւլ-Համիդի և իր համախոհների միջև սկսված յարաբերութիւնների հետքերը։ Աբդիւլ-Համիդի կալանաւորութեան վայրից՝ Ալլատինից հեռացող հարեմի կանանցից մէկի մօտ գտել են Համիդին վարկաբեկող մի նամակը, որից երևում է, որ նա փախուստ տալու յոյսեր է փայփայում։

Սալօնիկ.— Տեղական երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէտը պահանջում է հեռաց-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԻՆԸ ԵՒ ՆՐԱ ԱԶԱԳԱՆ*)

Նիցշէական այսօրինակ շանթալից եզրափակումը կանանց էութեան ու դերի նկատմամբ հասցնում է մեզ միանգամայն հակառակ այն ընդհանրացած կարծիքի իդէալիստների շրջանում, որի արտայայտողներից մէկն է Նիցշէի գերմանական յայտնի կրիտիկոսներից Հանս Վայհինգէրը։ Նրա ասելով՝ Նիցշէն որպէս թէ ոչինչ չէ ասում հակառակ՝ կանանց ինտելլեկտուալ ընդունակութիւնների նկատմամբ։ Ոչ միայն ոչինչ չէ ասում, այլ, ինչպէս տեսանք, իր սիմվօլիկ-մօդերն Զարատուստրայով թափում է ինչ որ օրգանապէս կուտակված ամբողջ մաղձը՝ իգական սեռի ինտելլեկտն ու պիխիքան իսպառ ոչնչացնելու դիտաւորութեամբ... Այլ կերպ չէր էլ կարող լինել, որովհետև Զարատուստրան իր բարձրագոյն իդէալն էր հռչակել գերմարդու անզուսպ, էգօիստ կամքը, վայրագ ցանկութիւնը՝ իր գերիշխանութիւնը կառուցանելու թոյլ, անկազմակերպ, ողորմելի «շատերի» վրա, որոնք սակայն՝ արհամարհանքի արժանի այդ վոհմակները՝ պիտի հանդիսանային իր մեծութեան, զօրեղութեան ամրապինդ պատուանդանը... Ասում ենք, այլ բան չէր կարելի սպասել «միջդասակարգային պաթօսը» փառաբանող Նիցշէից, որը, ըստ գիտնական Լանշարկու, արգասիք է մարդու հոգեկան աշխարհի ամենասուր գծի, մարդու վաղուց անցկացրած սօցիալ-հոգեկան ամենազզուելի հիւանդութեան։

Սակայն այսքանը բաւական համարելով Նիցշէի վերաբերմամբ, որի մասին կարող էինք խիստ երկար խօսել և կը խօսենք, երևի, մի այլ անգամ յատկապէս նրա փիլիսօփայութեան մասին, այժմ աւելորդ չէր լինի անցողակի գոնէ յիշել նաև Արտուր Շօպենհաուէրին։ Սա ևս ամբողջապէս կողմնակից է կանանց ստորացման, սարկացման և այն էլ՝ նահապետական բիրտ ասիացու իմաստով։ Առարկութիւններս ճշդելու նպատակով չարժէ, ի հարկէ, երկար այս ու այն կողմը ընկնել. բաւական է այդ մետաֆիզիկ-փիլիսօփայի ցիտատներից ամենաբնորոշը արձանագրենք այստեղ, որպէսզի անքաղաքակիրթ ասիացու կոպիտ ու տմարդի հայեացքը կնոջ նկատմամբ՝ յայտնի լինի ընթերցողին։

«Կինը,—ասում է Շօպենհաուէրը,—իր կենսական պարտքը վճարում է ծննդաբերութեան տանջանքներով, մանկան խնամելով, ամուսնուն ստորադրվելով. Նրան բացակայած է կենսական ոյժերի առաւել զօրեղ արտայայտութիւններն ու զգացողութիւնները։ Նրա կեանքը պէտք է լինի աւելի խաղաղ և աննշան, քան տղամարդունը։ Նա կոչված է երեխաների համար դայեակ և դաստիարակող լինելու, որովհետև նա իր մէջ արդէն պարունակում է շատ երեխայական յատկութիւններ. իր ամբողջ կեանքում նա մնում է որպէս մի մեծ երեխայ, որպէս միջին էակ մանկան ու տղամարդու մէջ, տղամարդու, որը իսկական մարդն է... Աղջիկը պէտք է դաստիարակվի ընտանեկան տնտեսութեան և ստորադրվելու համար»։

Այն, ինչ որ Շօպենհաուէրից զօրեղ կերպով ազդվող Նիցշէն շանթալից խորհրդաւորութեամբ զառանցեց իր պաշտելի Զրադաշտով, ահա այստեղ հանճարեղ փիլիսօփան արդէն յայտարարել էր խիստ պարզ ու հասկանելի լեզուով։

Թողնենք սակայն այս մտաւոր տիտաններին իրանց գրաւած բարձունքներում և անցնենք համաշխարհային գրականութեան մէջ մտիկ անցեալում և այժմ էլ մի չը տեսնված աղմուկ բարձրացնող հռչակաւոր փիլիսօփայական գրուածքին, որի գիտնական հեղինակն է մտքի տիտան քսաներեքամեայ Օտտօ Վէյնինգէրը։

Որովհետև խիստ հանելուկային և ողբերգական է եղել երիտասարդ փիլիսօփայի կեանքի վախճանը և այս մեծահատոր գրուածքում կնոջ էութեան ու հասարակական դերի վերաբերմամբ իր ժխտողականութեան թէօրիան նա զարգացնում է հիմնվելով բիօլօգիական և հոգեբանական խիստ լուրջ ուսումնասիրութիւնների վրա, ուստի անհրաժեշտ ենք համարում մի-երկու խօսք ասել նախ այդ չափազանց հետաքրքրական անձնաւորութեան մասին և ապա մանրամասն կանգ առնել նրա արծարծած պարադօքսալ կարծիքների վրա։

Օտտօ Վէյնինգէրը մի չափազանց հետաքրքրական տիպ է ժամանակակից գրականութեան մէջ. նա եզակի է իր նորութեամբ, եզակի է և նրանով մանաւանդ, որ այդ նորութեան հետ կապված է նրա կեանքի ողբերգականութիւնը...

Սրանից հինգ տարի առաջ, Բերլինի փողոցներից մէկում, հռչակաւոր Բէթհօվէնի բնակարանի մէջ իր կեանքին վերջ է տալիս այս քսաներեքամեայ փիլիսօփան՝ «Սէր և բնաւորութիւն» նշանաւոր գրուածքը աւարտելուց յետոյ անմիջապէս։ Նրա ողբերգական մահվան մասին կենսագրական ոչ մի լուսաբանութիւն չենք գտնում մամուլի մէջ. բացի լոկ փաստի արձանագրութիւնից՝ ոչինչ պարզաբանող հանգամանք հրապարակ չէ ընկում, թէպէտ ստուարահատոր գրուածքի իւրաքանչիւր էջից անցնում է կարծէք ինչ-որ ճակատագրական ժապաւէն, ուր հանգոյցը անխուսափելիօրէն պիտի լուծվէր տարաբաղդ երիտասարդի խորին տրագիզմով։ Նրա հռչակաւոր փիլիսօփայական գրուածքը՝ քսաներեքամեայ երիտասարդ գլխի համար միանգամայն աննմարին բան՝ սեռական կեանքի դէմ գրված մի թունալից տրակտատ է և ներկայացնում է մի անսահման լայն դամբարան, ուր Օտտօ Վէյնինգէրը մորմոքիչ սրտով իգական սեռի վերջին շարականն է յօրինում... Եւ հեղինակի ողբալի վախճանն ու գրքում արտայայտված անօրինակ, խիզախ մտքերը այնպիսի սոսկալի իրարանցումն են ստեղծում եւրօպական գրականութեան մէջ, որ Վէյնինգէրի անուամբ խմբակներ, շրջաններ, ընկերութիւններ են կազմվում ինտելիգենտ շրջաններում, գրքում շօշափված հարցերը քննադատելու, ուսումնասիրելու ջերմ դիտաւորութեամբ. բոլոր թերթերը, պարբերական հրատարակութիւնները, գիտնականները, ուսանողութիւնը՝ ամենքը յուզվում, ալեկոծվում են։ Մի այլ կողմից սակայն երիտասարդ փիլիսօփայի գիրքը սոսկալի յուսահատութիւն, անսահման լքման է հասցնում հասարակական ասպարէզներում գործելու տենչանքով բոնըված ուսանողուհիներին. գրքի զօրեղ բովանդակութիւնն ու հեղինակի ողբերգական մահվան դէպքի տպաւորութիւնն այն աստիճան մեծ է լինում, որ իրար ետևից վերջ են տալիս իրանց մատաղ կեանքերին երիտասարդ, դեռափթիթ ուսանողուհիներից առաւել զգայունները։ Այս տխուր հանգամանքը արդիւնք էր այն հիպնոսացման ոյժին, այն գաղափարական կորովին, որով ամբողջապէս թափանցված, հիւսված էր Վէյնինգէրի գրուածքը՝ չը նայած նրա թունաւորված հոգեբանութեան, չը նայած նրա բորբոքված լօգիկային։ Եւ հինգ տարվայ ընթացքում այդ ստուարահատոր հեղինակութիւնը ունենում է ամբողջ տասը տպագրութիւն, մի հսկայական աջողութիւն գրական շուկայում այդօրինակ ծանր գրքի նկատմամբ, որը կարդալու և հարցերի մէջ թափանցելու համար անհրաժեշտ է գիտական լուրջ պատրաստութիւն և տոկուն ուսումնասիրութիւն։

Նախ պէտք է յայտարարեմ, որ Վէյնինգէրի արտայայտած խիստ օրիգինալ կարծիքները արձանագրելիս, կացնի զօրեղ հարուածներ ունեցող լեզուի թարգմանը հանդիսանալիս, ես պէտք է իմ ամբողջ ուշադրութիւնը լարեմ մօտաւորապէս գէթ նրա լեզուով խօսելու, նրա լեզուով արձանագրելու համար. վերջապէս որոշ ժամանակով պէտք է կանգնեմ նրա տեսակէտի վրա, ինչպէս արդէն արել եմ Տօլստօյի և Նիցշէի վերաբերութեամբ։ Այդ անհրաժեշտօրէն պահանջում է մեզանից մեր ազնւութիւնը, պահանջում է և ուրիշի արտայայտած մտքերին անաչառութեամբ վերաբերվելու հասարակ օրէնքը։

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 164.

նել Կրետէ կղզուց յունական օֆիցէրներին և պաշտօնեաներին, տարածել այնտեղ թիւրքական պօստային նաժականիշների գործածութիւնը, բարձրացնել թիւրքական դրօշակը և կենտրոնացնել կղզու վրա թիւրքական 50 բատալիօն զօրք։

«Եթէ մինիստրութիւնը անկարող է կատարել այդ բանը, այն ժամանակ թող հրաժարական տայ,—ասում է կոմիտէտը.—կիրագործենք ինքներս զօրքի օգնութեամբ»։ («Рѣчь»)

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

Լօնդօն, 29 յուլիսի

«Թայմսին» հաղորդում են Թէհրանից, որ մի շաբաթից յետոյ մի զօրաբաժին, բաղկացած հետևակ երկու գնդից և մօտ 300 հեծելազօրքից ու 200 կօզակներից, կերթայ Ատրպատական։ Կառավարութիւնը յոյս ունի, որ այդ զօրքերին՝ վերակազմութեան ենթակայ տեղական երկու գնդերի հետ միասին՝ կաջողվի վերականգնել կարգը, համաձայն Ռուսաստանի պահանջի։ Կառավարութիւնը կոմիսար ուղարկեց Րաշտ, ուր ձերբակալված է Զիլլի-Սուլթանը, որից պահանջում են վճարել կառավարութեանը 100,000 ֆունտ՝ որպէս տուգանք։ Զիլլի-Սուլթանը հրաժարվում է վճարելուց, հարցնելով թէ՝ արդեօք սահմանադրական է կառավարութեան գործունէութեան մի այդպիսի եղանակը։ (Հ. Գ.)

Թէհրանից հաղորդում են, որ ուրբաթ օր երեկոյեան, երբ Նոր շահը քաղաք էր մտնում, ամբոխը վազելով կառքի ետևից պահանջում էր մահվան պատժի ենթարկել մուշտեիդներին առանց դատարանի։ Շաբաթ օր ժողովրդի անհագին բազմութիւնը հաւաքվելով քաղաքային հրապարակը պաշարեց ոստիկանական բիւրօն աղաղակելով «Շուտով կախաղանի հանեցէք Ֆեզուլլային»։ Նայելով Ֆեզուլլայի անշնչացած դիակին, կախաղանի վրա կախված, ամբոխը վայրենի հիացմունքով բացագանչում էր՝ «Կեցցէ հատուցումը»։ («Р. С.»)

Պետերբուրգ է գալու մօտ օրերս պարսից նոր կառավարութեան բարձր պաշտօնեաներից մէկը բանակցութիւն վարելու այն փոխառութեան մասին, որը երաշխաւորում է պարսից պարլամենտը։ Փոխառութեան քանակը լինելու է 20 միլիօն։ («Р. С.»)

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 29 յուլիսի

Զինւորական դատարանը, քննելով կողոպտիչների աւազակախմբի կատարած մի շարք յարձակումները Օխտա թերակղզու վրա, բոլոր վեց մեղադրեալներին դատապարտեց մահվան պատժի, որոշելով միջնորդել նրանց վիճակը թեթևացնելու մասին։ (Հ. Գ.)

Մօսկվա, 29 յուլիսի

Բօլշիա Միտիշչի արւեստական մետաքսի նոր բացվող գործարանում տեղի ունեցաւ ծծմբա-ածխաթթուի պայթիւն։ Սպանվեցին դէմստվոյի սանիտարական բժիշկ Լեբեդև և գործարանի աւագ մեքենայապետ Զաֆտ. ծանր վիրաւորված են գործարանի դիրեկտոր Եանկելևիչ և երկու բանւոր։ Պայթիւնից առաջացած հրդեհը շարունակվեց երկու ժամ։ (Հ. Գ.)

Վլադիվօստօկ, 29 յուլիսի

Ոսկեղջիւր ծովախորշում ընկղմվեց տորպեդայ «Կասատկա» նաւակը։ Վնասված է տախտակամածը. մարդկային զոհեր չը կան։ (Հ. Գ.)

Ֆիումէ, 29 յուլիսի

Առաւօտեան 10 ժամին երեք անյայտ անձինք ներս խուժեցին տեղական Ալգեմայնէ-Կրեդիտ-Բանկի շէնութիւնը, հրացանազարկ արին գանձապահին, վերցրին արժեթղթերը, կողոպտեցին ծառայողից 3100 կրօն և փախան կրակելով։ Փախչելու ժամանակ մէկը կալանաւորվեց, և յայտնեց, որ իր ազգանունը Սօլօմօն Կիսինովսկի է, էլեքտրօտէխնիկ, Օդէսսայից։ Նրա մօտ գտնվեցին յափշտակած փողերը։ (Հ. Գ.)

Վիէննա, 29 յուլիսի

Էդուարդ թագաւորի Մարիէնբադ սպասվող ժամանման առիթով «Ֆրեմդենբլատտ» ասում է. «Պարզված է, որ անհամաձայնութիւնը՝ չէ պատճառը նրա և Ֆրանց-Յօզէֆ կայսրի միջև, որ թագաւորը չէ այցելելու Իշլը, որովհետև երկու պետութիւնների բարեկամական յարաբերութիւններն այժմ, որպէս և առաջ, հիմնված են փոխադարձ անկեղծ համակրութեան և բարձր յարգանքի վրա։ Այդ յարաբերութիւնները ոչինչ փոփոխութիւններ չեն կրել Անգլիայի գործունէութեան եղանակի պատճառով միացման հարցում։ Թիւրիմացութիւնների շրջանն արդէն անցել է և այժմ երկու երկիրներն ևս անջատված չեն ոչ մի սկզբունքային անհամաձայնութեան արևելեան հարցի շրջանում»։ (Հ. Գ.)

Լօնդօն, 29 յուլիսի

Րէյտէրին հեռագրում են Պեկինից, որ ի պատասխան Չինաստանի հաղորդագրութեան Անդուն-Մուկդէնեան երկաթուղին վերանորոգելու մասին, որի մէջ Չինաստանը համաձայնութիւն է յայտնում, որ գիծը բնական տիպի լինի, Եապօնիան ցանկութիւն յայտնեց, որ այլ վիճելի հարցերի վերաբերմամբ բանակցութիւններ վերսկսվեն Մուկդէնում։ Պեկինում այժմեան դրութիւնը աւելի բարենպաստ են համարում։ (Հ. Գ.)

Ժընէվ, 29 յուլիսի

Ժամանեց եգիպտական խըդիվը։ (Հ. Գ.)

Բեռլին, 29 յուլիսի

Զինւորական մինիստր Էյնօմ նշանակված է 7-րդ զօրաբաժնի հրամանատարի պաշտօնակատար՝ արձակվելով իր խնդրքի համաձայն մինիստրի պաշտօնից։ (Հ. Գ.)

Բուրօվկա, 29 յուլիսի

Այրվեց Դիւդէնկօյի բամբակի գործարանը։ (Հ. Գ.)

Մարիէնբադ, 29 յուլիսի

Ժամանեց Էդուարդ թագաւորը։ (Հ. Գ.)

Բ է լ գ ր ա դ.—Բարձրագոյն դատարանը քննեց թագաւորի կայացրած որոշումը Գէօրգի արքայորդուն վիրաւորանքներ ուղղող լրագրի դադարեցման առիթով։

Դատարանը վճռեց թագաւորի այդ որոշումը փոխել հետևեալ պատճառաբանութեամբ. «Որովհետև թագաւորը բաւարար կերպով չէ ղեկավարել Գէօրգի արքայորդու դաստիարակութիւնը, ուստի ամեն մի հպատակի անմիջական պարտականութիւնն է հրաւիրել թագաւորի ուշադրութիւնը այն հետևանքների վրա, որ առաջանում են դրանից։ Ինչ վերաբերում է մամուլին, նա ներկայ դէպքում միայն ճիշդ կերպով արտայայտում է ընդհանրութեան կարծիքը»։

ԱԴԱՆԱՅԻ ՋԱՐԴԸ

Պարիզի օսմանեան դեսպանը իր կառավարութիւնից ստացած հրահանգի համաձայն ֆրանսիական լրագիրներում դեռ ևս մայիս ամսում հրատարակել էր մի շրջաբերական հերքում, որտեղ ցոյց էր տալիս, թէ պաշտօնական աղբիւրների համաձայն սպանվածների թիւը իբր թէ 4000-ից չէ անցնում և թէ «տեղական քրիստոնեայ հասարակութիւնների հոգևոր պետերը հաստատում են, թէ յանցանքը հաւասարապէս ընկնում է թէ մահմեդականի և թէ հայի վրա», և այլ զանազան կեղծ ու պատիր ցուցումներ։ Դեսպանի այս հերքումն ամբողջովին արտատպել էր Կ. Պօլսի «Թանին» լրագիրը։

Այս առիթով Ադանայի հայ-կաթոլիկների առաջնորդ Պօղոս եպ. Թէրզեան մի ընդարձակ յօդուած է հրատարակել և այն էլ թիւրքերէն լեզուով «Մէճմուայի Ախպար» թերթում, որպէսզի բոլորի համար մատչելի լինի։ Այս յօդուածում Թէրզեան գերազանց մանրամասն քննում է պաշտօնական հերքումն և մի առ մի ջրում է նրա բոլոր ցուցումները։ Նա պնդում է, թէ հայ-զոհերի թիւը 20,000-ից պակաս չէ։ Գալով պատասխանատուութեան հարցին նա ասում է. «Մենք, Ադանայի քրիստոնեայ հոգևոր պետերս, ամենախիստ կերպով բողոքում ենք այն բանի դէմ, թէ իբր մենք վկայած լինենք, թէ հայ և մահմեդական հաւասարապէս մեղաւոր են։ Այս եղեռնագործութեան պատասխանատուութիւնն ընկնում է գլխաւորապէս տեղական թիւրք պաշտօնեաների վրա։ Կոտորածը սկսել են մեր թիւրք հայրենակիցները, և շնորհիւ պաշտօնեաների անհոգութեան, կողմնապահութեան և անպարտաճանաչութեան նա ընդունել է այդպիսի սոսկալի չափեր։ Եթէ քրիստոնեաներից ոմանք ինքնապաշտպանութեան համար, այն էլ միայն կարճ ժամանակ, զէնքի դիմեցին, այդ նրանց սրբազան իրաւունքն էր»։ Զօրքի մեղսակցութեան մասին էլ Թէրզեան գրում է. «Ոչ թէ զօրքը քիչ էր կոտորածի առաջն առնելու համար, ընդհակառակը եղած զօրքը բաւական էր. բայց յանցանքը նրանցն է, որոնք զօրքին նախ «վուր» (զարկեցէք) և ապա «դուր» (դադարեցէք) հրամանը արձակեցին»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մ օ լ լ ա-Ղ ա մ ա ր (Սուրմ. գ.), 24 յուլ.

Մեզանում բոլոր գիւղացիները, բացառութեամբ մի քանիսի, ամենաաղքատ դրութեան մէջ են ապրում։ Չը կայ մի շրջան, ուր ժողովուրդը այնքան վատ պայմանների մէջ լինի, որքան մօլլա-ղամարցիներն են։ Մեր գիւղացիները բացի հողագործութիւնից ուրիշ ոչ մի բանով չեն պարապում, իսկ հողի մշակութիւնը կատարվում է հին նահապետական գործիքներով ու սովորութիւններով, որի շնորհիւ նոյնիսկ առատ տարին գիւղացին ստանում է իր հողից հազիւ մէկին եօթը։ Ինչ վերաբերում է այգեպանութեան, թռչնապահութեան, անասնապահութեան, մեղուաբուծութեան և այլ նման բաներին, մեր գիւղացիք դրանց մասին նոյնիսկ գաղափար չունեն։ Մի խօսքով նրանց ապրելու միակ միջոցն է ցորեն և գարի, և դա է պատճառը, որ եթէ մի տարի անբերրի է լինում, ինչպէս վերջին չորս տարիներն էր լինում, գիւղացիներն իրանց ընտանիքը պահելու համար ստիպված են լինում ծախել իրանց վերջին փալասը։

Գիւղացիների ամենագլխաւոր պակասութիւններից մէկն էլ գիւղական միութիւններ չունենալն է։ Թէպէտ վաղուց է, ինչ միտք է յղացել մի քանի անձանց մէջ, հիմնել մի գիւղական շտեմարան Մօլլա-Ղամար գիւղում, բայց ցաւօք սրտի պէտք է ասել, որ վերոյիշեալ հանգամանքներն արգելք էին հանդիսանում իրագործել այդ նպատակը, իսկ այս տարի, շնորհիւ հացի առատութեան, մի քանի անձինք որոշել են, գիւղացիների աջակցութեամբ, իրագործել այդ մտադրութիւնը, որի համար Բագուից գիւղս է եկել Ե. Խան-Աւդալը և մտադիր է կալի ժամանակ գիւղացիներից հաւաքելով ցորեն, գարի՝ հիմնել այդ շտեմարանը։ Ցանկանում ենք նրան աջողութիւն, և սրանով կոչ ենք անում բոլոր մօլլա-ղամարցիներին, որ չը գլանան ցոյց տալ իրանց աջակցութիւնը և իրանց սուրբ պարտականութիւնը համարեն ամեն կերպ նպաստել այդ բանի գլուխ գալուն և հաւատացած լինեն, որ միմիայն դրանով կը կարողանան ազատվել գիւղի վաշխառուների շահագործումներից ու կեղեքումներից։ Ղարաղ-Թափա

Շ ո ւ շ ի, 27 յուլիսի

Այս տարի մեզանում չը տեսնված քանակութեամբ ամարանոցաւորներ կան։ Ամառային կլուբում գրվել են 325 ամսական անդամներ՝ եկւորներից, քիչ չեն և հատ-հատ այցելուները։ Աւելի շատ են երեխայ-պատանիներ երկու սեռի, այնպէս որ զբօսատեղերով անցնելիս կարելի է կարծել, թէ քաղաքը նրանցով է միայն բնակեցված։ Եղանակները զով, հիանալի են։ Մթերքների թանգութիւն է տիրում. առևտուրը մի քիչ կենդանացել է։

Քաղաքային ինքնավարութիւնը տպագրել բաժանել է ձայնաւորների ընտրողների ցուցակը։ Մօտերքս կը լինեն ընտրութիւններ ինքնավարական նոր կազմի, բայց քաղաքացիները կենդանութիւն չեն ցոյց տալիս. ոչինչ չենք լսում պատրաստողական-նախնական ժողովների մասին. անյայտ է մնում ինքնավարական նոր ընթացքը (կուրսը)։ N.

Ա ր ա ս գ ե օ լ գ. (Սուրմ. գաւ.), 27 յուլ.

Գիւլլուջա գիւղից 5 վերստ հեռաւորութեան վրա ռուս-թիւրքական սահմանագլխին մօտիկ գտնվում է մեր գիւղը, որ ունի մօտաւորապէս 55—60 տուն բնակիչ։ Գիւղը միանգամայն կտրված է լուսաւոր աշխարհից. ժողովուրդը խարխափում է տգիտութեան մէջ. գիւղում ոչ մի դպրոց գոյութիւն չունի և հարիւրաւոր ուսումնածարաւ երեխաներ զրկվում են ուսումից։ Մի քանի մարդկանց երեխաներ կրթվում են Գիւլլուջայի պետական երկդասեան դպրոցում, այն էլ տարվայ մէջ հազիւ 4—5 ամիս դպրոց են յաճախում. մի կողմից գարնան ցեխերի և ձմրան ցրտերի ու բուքերի, իսկ միւս կողմից՝ հեռաւորութեան պատճառով չեն կարողանում կանօնաւորապէս դպրոց յաճախել. այդպիսով գրեթէ ոչինչ չեն օգտվում. 60 տուն ունեցող գիւղը չունի մի ծխ. դպրոց։ Գ.

Վ ե ր ի ն-Ա ղ դ ա ն գ. (Ղազ. գ.), 27 յուլ.

Այս տարի հունձը մեր գիւղում առատ է։ Հացահատիկների գինը բաւական իջել է։ Արտերի մեծագոյն մասը հնձված է։

Այս տարի խոտի պակասութիւն կայ մեր կողմերում։ Ժողովրդի տնտեսական վիճակը չափազանց քայքայված լինելու պատճառով, հազիւ թէ կարողանան գոնէ այս տարի վերականգնել թշուառ կացութիւնը։

Ճիշդ է, ազատվեցին մեր արտերը զանազան պատահարներից, սակայն այն անագին հարկերը, կառավարութիւնից բաց թողած հացի պարտքը, գեներալ Լևլիցկու տուգանքը աւելի քան 2100 ր. և այլ զանազան հարկեր ու խարջեր, ինչպէս նաև Լևլիցկու տուգանքի դատարանական ծախքը 909 ր., բոլորը միասին կը կազմեն մի պատկառելի գումար, որ յամենայն դէպս վճարելուց յետոյ գիւղը կը հասցվի կատարեալ սնանկութեան, կազմալուծման, և նրան կը քայքայի և կոչնչացնի։

Ամեն շահագործում, ամեն հարստահարութիւն և հարկերի վճարելու ընդունակութիւնն ունի մի որոշ սահման, որից դէնը կը տանի հասարակութեանը կամ անհատին դէպի սնանկութեան և մահվան դուռը։

Ահա մեր գիւղացիները ներկայումս գտնվում են այդ սահմանում. քերթելով հաւաքում են նրանցից հարկերը, տուգանքները, հացի փողը իր տոկոսներով. որքան էլ մեծ բերք լինէր տալու ներկայ տարվայ հունձը, այնուամենայնիւ տարիների ընթացքում գոյացած այն անագին մեծ վիհը հազիւ թէ կարելի լինի մի կերպ հարթել։

Ու հասարակութեան ներկայ վիճակը տանում է նրան ակամայ դէպի կործանումն։

Ի՞նչ միջոցի դիմել այս անելանելի դրութիւնից ազատվելու համար։

Գիւղացու տնտեսականն այնքան քայքայված է, որ նա բոլորովին յոյս չունի երբևիցէ վերականգնելու նրան։

Դպրոցը, որ հասարակութեան առաջադիմութեան խթաններից մէկն է և այն էլ ներկայ տարտամ դրութեան մէջ կարևորագոյնը, կարծես ուզում է վերջ տալ իր դժբաղդ գոյութեան։

Այսօր ստացվեց առաջնորդից տեղիս եկ. ծխ. դպր. նորընտիր հոգաբարձութեան հաստատութիւնը։

Շուտով նորընտիր հոգաբարձութիւնը կը ստանայ հին հոգաբարձութիւնից հաշիւներն ու գործերը և կը մտնէ գործունէութեան մէջ։

Նորընտիր հոգաբարձուներն են Լևոն Խալաթեան, Ասատուր Յարութիւնեան և Ոսկան Բէկնազարեան։

Սրանք առաջին անգամ են մտնում հասարակական գործունէութեան մէջ միասին. յուսանք որ նորընտիր հոգաբարձութիւնը աջողութեամբ կը կատարի իր դժուարին և ծանր պարտականութիւնը։ Բու-Դուր

Մ ե ծ-Ղ ա ր ա ք ի լ ի ս ա, 23 յուլիսի

Մ. Ղարաքիլիսան շատ ժամանակ չէ ինչ յայտնի է իբրև ամարանոց։ Երկաթուղին նոր յարմարութիւն տուեց Թիֆլիսում, Երևանում, Ալէքսանդրօպօլում, Գանձակում, նոյնիսկ Բագւում, շոգերից տանջվողներին ամառվայ ամիսներն անցնել Ղարաքիլիսայում, որ Դիլիջանի կրտսեր եղբայրն է համարվում։

Եւ յիրաւի Ղարաքիլիսան իր բնութեան գեղեցկութեամբ, առողջարար աղբիւրներով գրաւիչ է ինքնին, թէև օդը փոքր ինչ խոնաւ է։

Սակայն նկատենք, որ ղարաքիլիսեցին այնքան էլ շինարար և աշխատող չէ։ Տասը տարուց աւելի է, որ երկաթուղին անցնում է Ղարաքիլիսայի մօտից, բայց տեղացիք քիչ են օգտվել կուլտուրական ձեռնարկութիւններից։ Համոզված ենք, եթէ Ղարաքիլիսան գերմանացի գաղթականների ձեռքում լինէր, նրանք, ինչպէս ասում են, դրախտ կը դարձնէին նրանից։

Կեանքն այս ամառ աւելի է եռում շնորհիւ քաղաքի առանձնապէս այս տարվայ անտանելի շոգերից փախած բազմաթիւ ամարանոցաւորների։

Ժամանցի գլխաւոր վայրը գիւղի ծայրին շինված ժողովարանն է, որին այստեղ անուանում են «կլուբ», «բօտօնդ»։ Այս կլուբում շաբաթական երեք անգամ—երեքշաբթի, հինգշաբթի և կիրակի օրերը—տեղի են ունենում երեկոյթներ, այսինքն տեղացիներից կազմակերպված նուագախմբի և սազանդարների նուագածութեամբ ականատես ենք լինում պարերի, միմիայն պարերի... Կլուբի երկու կողքերում գտնվում են երկու իրար հակառակ հաստատութիւններ. մէկում թղթախաղն է բաւական «մուշտարիներ» գտել, միւսում ընթերցարանի անշուք սեղանն է վայ տալիս իր մերկութեան համար։ Ստացվում են 4—5 թերթ, որոնց ընթերցողներին պէտք է մատով համարել։

Ամենագլխաւոր բանը նմանապէս վրիպել է ղարաքիլիսեցիների ուշադրութիւնից. չը կայ գրադարան, որի բացը մեղք է դնում կլուբի ճանապարհին գէթ հասարակ լապտերներ չը շինող և դեռ կլուբը չը վերջացած անագին շնորհին արձակող ղարաքիլիսեցիների վրա... Յուսանք, որ միւս տարի այդ կարևոր հաստատութիւնը կը լինի, որի իրագործումը այնքան էլ մեծ դժուարութիւնների հետ չէ կապված։

Բացի կլուբից շաբաթվայ միւս օրերին ամարանոցականները օգտվում են նաև «Աբրգած» այգուց, ուր լինում են երբեմն զբօսանքներ։

Մոռացայ յիշել, որ կլուբի անդամութեան համար ամեն մի ընտանիքից առնվում է 6 րուբլի սէզօնի ընթացքում։

Երբ խօսք փողի մասին եղաւ, նկատենք, որ մաժոնայի սիրահար ղարաքիլիսեցին վարպետութեամբ բարձրացնում է մթերքների և սենեակների գները, երբ տեսնում է, որ երկաթուղին նոր մարդիկ է բերել... Ես.

ԲՆԱԿԱՐԱՆԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Բնակարանային հարցը, մանաւորապէս Թիֆլիսի ազգաբնակութեան համար, կենսական խնդիրներից մէկն է կազմում. սակայն նա թերևս ոչ մի տեղ այնքան ենթակայ չէ կամայականութեան, ինչպէս մեզանում։ Քաղաքի որ մասը կուզէք մտէք, ամեն տեղ էլ գները, անցեալ տարիների համեմատութեամբ, այս տարի նկատելի կերպով թանկացել են և ամեն տեղ էլ լսվում է միենոյն ստէօրէոտիպ պատճառաբանութիւնը՝ «տների հարկը աւելացրել են»։ Դրա շնորհիւ հասարակութեան չքաւոր խաւերը ստիպված են լինում հեռանալ քաղաքի կենտրոնական մասերից, թողնել աւելի յարմարաւոր բնակարանները և նոյն գներով ապրել աւելի խուլ ու յետ ընկած մասերի վատառողջ, վատթար բնակարաններում։ Շատերը, որոնք առաջ ապրում էին առանձին, 3—4 սենեակից բաղկացած, փոքրիկ բնակարաններում, այսօր ստիպված են վարձել մէկ կամ երկու սենեակներ։ Իսկ ո՞ւր պէտք է գնան նրանք, որոնք ապրում էին մի սենեակում, եթէ ոչ դէպի ֆիզիքական ու բարոյական վարակումներ պատրաստող որջերը։ Մի քանի ժամանակ առաջ լրագրական էջերում երևաց մի լուր, որ գլխաւոր բժշկական վարչութիւնը պատրաստում է բնակարանների վերահըսկողութեան համար յատուկ օրինագիծ։ Միանգամայն հերթական է և համակրելի այդ քայլը։ Սակայն ի՞նչ պէտք է անեն անկախ դրանից քաղաքային ինքնավարութիւնները այդ գործում։ Համակրական ու ցաւակցական ճառեր արտասանելը շատ քիչ է. խօսքից պէտք է գործի անցնել, որովհետև քաղաքային ազգաբնակութեան ստուար մասի, մանաւանդ չքաւոր-աշխատաւոր դասի համար չափից դուրս արդէն զգալի է անտէրերի քմահաճօրէն ստեղծած պայմանների ծանրութիւնը, թէ նիւթական և թէ առողջապահական տեսակէտից, որը հաւասարապէս ազդելու է նաև ամբողջ համայնքի կենցաղի պայմանների վրա։ Սպասել, մինչև որ մշակվի վերահսկողութեան օրինագիծը և ընդունվի, այդ կը նշանակէր դատապարտվել անգործութեան։ Անհրաժեշտ է զբաղմունքների նիւթ դարձնել այդ խնդիրը և միջոցներ որոնել բնակարանային խնդրի ցաւագար կողմերը վերացնելու համար. տարօրինակ է այն անտարբերութիւնը, որ նկատվում է հասարակական կարող անդամների կողմից այդ խնդրում ևս։ Այն ժամանակ, երբ զանազան մեծ քաղաքներում, գլխաւորապէս Եւրօպայում, դուրս են գալիս անհատներ կամ ակցիօներական ընկերութիւններ էժանագին տներ և նոյնիսկ ամբողջ թաղեր ու արուարձաններ շինելու համար, համապատասխան գիտութեան վերջին հրահանգների, մեզանում հանդէս չեկաւ մի այդպիսի վսեմ ու խոշոր գործի նախաձեռնող անհատ անգամ։ Լ.

ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴԱԿԱՆ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐՔԻՆ ՇԻՐԱԿԻՑ *)

դ) Աղքատութիւն.—Գիւղացիք, բառիս բուն նշանակութեամբ, աղքատ են։ Վերջին մի քանի տարին իրար յետևից յաջորդող երաշտութիւնը քանդեց գիւղացու տունը։ Երկրագործը կամ ցանած սերմն էլ չը ստացաւ կամ շատ աննշան արդիւնք։ Մուկն ու կարկուտն էլ մի կողմից են կերել գիւղացու տաժանելի աշխատանքը։ Այդ պատճառով ողորմելիները վաճառել են իրանց եզները, կովերը, կարպետ ու գորգ, սայլ ու գութան... և տուել ալիւր, կերել։ Դեռ այս բաւական չէ, երբ վաճառելու իրեր այլևս չեն եղել, դիմել են վաշխառուներին և հրեշաւոր տոկոսներով փող վեր առնելով մինչև կոկորդը թաղվել են պարտքի մէջ։ 18 գիւղ շրջագայեցինք, և միայն մի տեղ մածուն տեսանք. մեր կերածը ցամաք հաց էր, կամ երկու հատ ձու։ Տանտէրը կուչ ու ձիգ է լինում, սրտով ցանկանում է իր քաղաքացի հիւրերին պատուել, բայց որ չը կայ, ինչ անի։ «Թողութիւն էրէք, աղա ջան, ըման գալ էրթալ չէր էղնի, հմա էղաւ, էլի. մեր հալը ձեզի այան է»։ Այսպիսի բառերով ներողութիւն է խնդրում աղքատ գիւղացին իր հիւրերից։

Մավրակ, Թազաքենդ մեզ հաւատացրին, որ կօպտոնը մանրել, ալիւրի հետ խառնել կերել են։ Այս արդէն մի տխուր իրողութիւն է, որ ապացուցանում է գիւղացու աղքատութիւնը։ Շատ տներ ցորեն հացի երես չեն տեսնում, գարի հացն էլ կուշտ չեն ուտում։ Գիւղը անտէր է, գիւղը մոռացված է, գիւղը աղքատութեան մէջ թաղված է, գիւղը զուրկ է ամեն տեսակ զուարճութիւնից. նա գաղափար չունի երեկոյթի, ցերեկոյթի, թատրոնի և զանազան տեսակ զուարճութիւնների մասին։ Բոլորը համոզված են, որ քաղաքները առանց գիւղերի չեն կարող ապրել, բայց և այնպէս գիւղի բարելաւութեան մասին շատ քիչ մտածողներ կան։ Բայց գիւղը կողոպտող վաշխառուներ, պարազիտ հաջի-աղաներ վխտում են ամեն տեղ, ծծում են նրա արեան վերջին կաթիլը և առանց խղճահարվելու փառաւոր ապրում։

ե) Բարոյականութիւն.—Գիւղացոց բարոյականութեան մասին ոչ մի նպաստաւոր բառ չունենք։ Նախկին նահապետական պարզութիւնը, դրացիական փոխադարձ սիրոյ կապերը, միմեանց ցաւակից և ուրախակից լինելու գաղափարն իսպառ արմատահան է եղել. դրանց փոխարինել են յանդուգն գողութիւնները, մարդասպանութիւնները, խարդախութիւնն ու խաբեբայութիւնը, փոխադարձ ատելութիւններն ու ամարդի թշնամութիւնը։ Կրակում են միմեանց խոտի դէզեր, հնձած արտերի խուրձեր, մարագներ, ջրաղացներ։ Յունիսի 28-ի երեկոյեան ժամը 10-ին ականատես եղանք մի այդպիսի բարբարոսութեան։ Այրվում էին Ներքին-Քեաղիկլարում գիւղից մի քանի քայլ հեռու խոտի դէզերը։ Ժողովուրդը կտուրներին կանգնած զուարճանում էր կրակի բոցերով և ոչ մի մարդ օգնութեան չը հասաւ։ «Զանգին մարդ է. թող այրվի. դրա հէլն անիծած»—ասում էին գիւղացիք։ Առաւօտեան մեր հարց ու փորձից երևաց, որ դա սովորական երևոյթ է։ Վրէժխնդրութեան համար կատարում են այս սոր եղեռնագործութիւնը։ Վաղն էլ այդ խոտի տէրը, որ շատ լաւ ճանաչում է իր թշնա-

*) Տես «Մշակ» № 164.

մուն, կայրէ նրա խոտը. այդպիսով գիւղամիջի փոխադարձաբար միմեանց աղքատացնում են։ Քեադիկլարից հեռանալիս մի տեղացի մեզ ճանապարհ ցոյց տալու համար առաջնորդեց մեզ. խօսակցութեան ժամանակ նշեց.

«Աղա ջան, դուք չէք ճանաչում. այդ խոտի տէրը համ հարուստ է, համ անզգամ. դրա տուն ու տեղն էլ որ վառեն, հլա քիչ է. անցեալ օրը փողոցի միջին բղաւում էր թէ՝ ձեր բոլորի կնանիքը մի հացով կը գնեմ»։

Մենք պատասխանեցինք. «Դուք պէտք է այդ լրբութեան համար փողոցի միջին նրան լաւ յանդիմանէիք, և ոչ թէ այդպիսի ստոր ճանապարհով վրէժխնդիր լինէիք»։

Մէկ ուրիշ գիւղացի գանգատվում էր. «Է՛հ, աղա ջան. ջաղացը կորցրել ես, չախչախն ես ման գալիս. փչացանք, փչացանք. էլ ոչ սանամէր ու քաւոր են հարգում, ոչ հաս ու չհաս. ոչ մեծ կայ, ոչ փոքր. ոչ ժամ կայ, ոչ պատարագ. խէր ու բարաքեաթը կորել է. մէ կնիկ ունեցողը մէ կնիկ էլ բերում կողքին է դնում. դրա համար էլ հացը դառել է ձիւտր, մենք՝ եաեան. յատեից չենք հասնում»։

Բազմաթիւ օրինակներ կարող ենք բերել յիշեալ գիւղացու ասածները հաստատելու համար։ Բայանդուր գիւղացի Ցոփօ անունով մի մարդ, բոլորովին անգրագէտ, ըստ նիւթականին միջակից էլ ցածր, փող է ծախսում, գիւղից հեռու դաշտի միջին մի սառնորակ ջրհոր հանում, ջրհան մեքենայ սարքում, վեդրօն շղթայով պատրաստում, որ գութանւորները, եղնաբածները, հնձւորները, ճանապարհորդները ջուր խմեն և շինողի հօրը մի դարդակ ողորմի տան։ Բայց փչացած գիւղացիք մի օր վեդրօն են գողանում, միւս օրը շղթան տանում մի օր մեքենան փչացնում և վերջապէս մի օր էլ ամբողջ ջրհորը ․քանդում փչացնում են թէ «տէրութիւնը կիմանայ, Ցոփօյին մեդալ կը տայ և մեր գլխին իւզբաշի կը դառնայ»։ Սրանից էլ խոշոր անմտութիւն, սրանից էլ զզւելի անբարոյականութիւն կը լինի՞։ Այս միևնոյն մարդը Ախուրեանի ափին գիւղից դուրս սաըցատուն է շինում ոչ թէ ծախելու, այլ ամառները ձրի տալու համար, հիւանդների խմիչքների պէտք գալու համար։ Անմիտ հայրենակիցներս աղմուկ են անում, ուզում են խանգարել։ Զօրս անգամ այս խեղճ մարդու տունը կողոպտել են։ Տունը կողոպտելու համար կալը հրդեհ են գցում. մինչդեռ տան տէրը բոլոր ընտանիքով վազում է կալը՝ հրդեհը հանգցնելու, գալիս տեսնում է՝ տունը սրբել տարել են։ Գիւղը կատարեալ հիւանդ է և տարաբաղդաբար ոչ դեղ ունի, ոչ բժիշկ։

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

(Կը շարունակվի)

ԽՕԼԵՐԱ

Արխանգելսկ.—Քաղաքում խօլերայից մեռան 2 հոգի. Կէմիում հիւանդացան 3, մեռան 3 հոգի. Շէնկուրեան գաւառում հիւանդացան 3, մեռան 2 հոգի։

Կրօնշտադտ.—Յուլիսի 27-ին և 28-ին խօլերայով հիւանդացողներ չը կային քաղաքում։

Մօգիլեվ (նահանգական).—Օրշանսկի գաւառի Դմիտրօկօվշչինա գիւղում նկատվեցին առաջին անգամ նահանգում խօլերայից վարակված 4 հիւանդներ։ Հիւանդացողներից մէկը մեռաւ։

Պոլոցկ.—Յուլիսի 25-ից մինչև 28-ը խօլերայից հիւանդացան 56, մեռան 17 հոգի. գաւառի ինն վօլօստներում հիւանդացան 120, մեռան 29 հոգի։

Պոլտավա.—Նահանգում խօլերայով առաջին անգամ հիւանդացան 5 հոգի։

Եարօսլաւլ.—Գաւառում հիւանդացան 5, մեռան 2 հոգի. Րիբինսկում հիւանդացան 4, մեռաւ 1 հոգի։ (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երէկ, յուլիսի 30-ին, Նորին Կայսերական Մեծութիւն Թագաժառանգ Ալէքսէյ Նիկօլայէվիչի ծննդեան օրվայ առիթով Ալէքսանդր-Նէվսկի զինւորական տաճարում հանդիսաւոր պատարագից յետոյ տեղի ունեցաւ մաղթանք հոգևորականութեան, քաղաքացիական և զինւորական բարձր իշխանութեան ներկայացուցիչների, գեներալիտետի և պաշտօնական անձանց մասնակցութեամբ։ Զօրամասերի բոլոր եկեղեցիներում կատարվեց եկեղեցական հանդէս։ Ծննդեան տօնի առիթով Արսէնալի սարից տեղի ունեցաւ 21 թնդանօթաձգութիւն։ Կատարվեցին մաղթանքներ նաև միւս ազգութիւնների եկեղեցիներում և աղօթատներում։

Արծաթագործ սաժնեգական վարպետները հաւաքական խնդիրք են ներկայացրել Թիֆլիսի նահանգապետին, յայտնելով որ իրանց կարգադրված է կիրակի օրերը փակել արհեստանոցները։ Մինչդեռ շարիաթի համաձայն իրանք տօնում են ուրբաթ օրերը, ուստի տօնելով նաև կիրակի օրերը՝ նրանք կորցնում են շաբաթական երկու օր։ Որովհետև դրանով իրանք վնասներ են կրում, ուստի խնդրում են նահանգապետին թոյլ տալ աշխատելու կիրակի օրերը։

Ա. Հասան-Ջալալեանը իր «Կարսի շրջանի առևտրական կարիքները» ուշադրաւ յօդուածում («В. Ф». № 4) տալիս է ի միջի այլոց հետևեալ տեղեկութիւնները Կարսի շրջանի կաթնատնտեսութեան մասին։ «Շրջանիս կաթնատնտեսութիւնը ամբողջովին գտնվում է շվէյցարահպատակ գերմանացիների և ֆրանսիացիների ձեռքերում։ Չը նայած այն հանգամանքին, որ պանրագործական գործարանները այստեղ գոյութիւն ունեն տասը տարուց աւելի և նրանց թիւը անցնում է 15-ից, տեղացիների ձեռքում կայ միայն մի գործարան, Փոքր-Վօրօնցօվկայում, որը գիւղական համայնքը ստացել է շվէյցարացուց, երբ նրա կապալի ժամանակը լրացած է եղել։ Գործարանը գիւղացիք ձեռք են բերել մեծ նեղութիւններով և զրկանքներով, այլ և շնորհիւ կառավարական նպաստի, որով նրանք վարձեցին վարպետներ, ձեռք բերին ինվենտար և սկսեցին գործը։ Այժմ այդ գործարանում աշխատում են համագիւղացի վարպետներ, և նա արտադրում է 1000 պուդից աւելի գեղեցիկ շվէյցարական պանիր և 300 պուդչափ լաւ կարագ։ Մնացած գիւղական համայնքները դեռ գերութեան մէջ են օտարազգիների մօտ. վաղուց աշխատում են ազատվել նրանցից և հիմնել սեփական գործարաններ, բայց նիւթականի պատճառով հանդիպում են անաջողութեան»։

«Зак.» լրագրի ասելով, հայոց լեզուի ուսուցչութեան պաշտօնից արձակված են 1-ին արական գիմնազիայից՝ Լ. Բաբայեան, Հաւլաբարի քաղաքային պրօգիմնազիայից՝ Արտաշէս Աբեղեան և 3-րդ արական գիմնազիայից՝ Վրթանէս Փափազեան։

Այսօր, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 8-ին, քաղաքային դումայի դահլիճում տեղի է ունենալու Թիֆլիսի նահանգական նախապատրաստական գիմստվային խորհրդակցութեան երկրորդ՝ ֆինանսական ու բիւջէտային՝ սեկցիայի նիստը։

Սանիտարական յատուկ մասնաժողովը շրջագայելով քաղաքային աւճալեան ջրմուղը՝ գտել է գոհացուցիչ, իսկ ջրի յատկութիւնը լաւ։

Թիֆլիսի արհեստաւորների աւագ Մ. Ռաֆայէլովը, ներկայացնելով նահանգապետին աւագի ընտրութեան արդիւնքը, զեկուցանում է, որ ընտրութիւնը կատարված է ապօրէն, որովհետև աւագի պաշտօնի համար ընտրված Սերոբեանցը կանդիդատ չէ եղել նշանակված։ Վերջում Ռաֆայէլովը խնդրում է նշանակել նոր ընտրութիւն օգոստոսի 20-ին։

Գերմանական և աւստրիական հիւպատոսարանների ներկայացուցիչները յուլիսի 29-ին դիմել են Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատարին՝ խնդրելով իրանց ուղարկել Թիֆլիսում շինվելիք գազի գործարանի յատակագիծն ու պայմանները՝ այդ հարցով շահագրգռված գերմանական ու աւստրիական ֆիրմաներին ուղարկելու նպատակով։

Պետերբուրգի տնայնագործական արդիւնաբերութեան գործիչների համագումար հրաւիրելու համար ընտրված կօմիտէտը առաջարկել է Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեանը մասնակցել 1910 թւին հրաւիրվելիք համագումարին։

Բօրչալուի գաւառի Գունիա-Կալա գիւղի բնակիչները հասարակական արձանագրութիւն են ուղարկել նահանգական վարչութեան բժշկական բաժանմունքին՝ խնդրելով բանալ յիշեալ գիւղում մասնաւոր հիւանդանոց։

Բէշտաշէնի գիւղական համայնքը (Բօրչալուի գաւառի) միջնորդութիւն է զարթեցրել Բէշտաշէն գիւղում պօստ-հեռագրական բաժանմունք բանալու համար։ Այդ նպատակով յիշեալ համայնքը յատկացնում է պօստի համար հինգ սենեակներից բաղկացած մի բնակարան երեք տարի ժամանակով. նոյնքան ժամանակամիջոցում պարտաւորվում է իր հաշւով տալ պօստատար կառք և հեռագրական սիւներ։

ԲԱԳՈՒԻ ԼՈՒՐԵՐ

Բիբի-Էյբաթում գտնվող Մանթաշեանի, Զուբալօվի և Ռօտշիլդի նաւթահանքերում նաւթի շատրւաններ են խփել։ Առաջին երկուսը արդէն ընդհատվել են, իսկ Ռօտշիլդինը շարունակում է խփել տալով օրական 200,000 պուդ նաւթ։

Հանքային դեպարտամենտի ստացած տեղեկութեան համաձայն, յունիսի ընթացքում Բագուի նաւթային շրջանում ստացվել է 40,700,000 պուդ նաւթ, ի թիւս որոնց՝ Բալախանիի, Ռոմանիի նաւթարդիւնաբերական շրջանում՝ 30,800,000 պուդ և Բիբի-Էյբաթում՝ 9,000,000 պուդ։ Նոյն ժամանակամիջոցում շատրւանների միջոցով ստացվել է 1,300,000 պուդ։

Ոստիկանութիւնը կալանաւորել է Շուշի քաղաքի բնակիչ Արտէմ Դանիէլեանցին, որին կասկածում էին Ա. Խաչատուրեանի մօտից՝ 1908 թւին՝ 74 ր. 50 կոպ. արժողութեամբ զանազան իրեր գողանալու մէջ։ Ստացված տեղեկութիւնների համաձայն, Արտէմ Դանիէլեանցը «կարմիր դրօշակ» էքսպրօպրիատօրների խմբի տեղեկաբերն էր։ Իբրև լրագրական ցրիչ, յիշեալ Դանիէլեանցը շրջում էր բակերը, ծանօթանում հարուստների բնակարաններին, տեղեկութիւններ հաւաքում թէ որքան առձեռն դրամագլուխներ ունեն իրանց մօտ և այդ մասին հաղորդում «կարմիր դրօշակեաններին», որոնք ապա կատարում էին էքսպրօպրիացիաները։ Դանիէլեանցը 19 տարեկան պատանի է։ («К.»)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

(Լրագիրներից)

Հնադանդաւորների Մօսկվայի մանկավարժական կուրսերի ունկնդրուհիների շրջանում մեծ գրգռումն է տիրում։ 30 ունկնդրուհիներից 20-ը մտան ապրելու Րօգօժի անկելանոցը, ուր հէնց առաջին օրվանից սկսեցին կերակրել նրանց շատ վատ։ Կերակրի մէջ յաճախ երևում էին մլուկներ, որդեր և այլն, կամ հոտած էր լինում, այնպէս որ ունկնդրուհիներից մի քանիսը հիւանդացան։ Յուլիսի 19-ին նրանք հրաժարվեցին ճաշելու դուրս գալ իսկ յաջորդ օրը գնալով կուրսերը լսելու՝ յայտնեցին ուսուցիչներին, որ նրանք չեն կարող պարապել, որովհետև քաղցածութիւնից ուժասպառ են եղել։ Յուլիսի 21-ին յատուկ պատգամաւորութիւն ներկայացաւ հնադանդաւորների եպիսկոպոս Իօաննին և խնդրեց բարելաւել նրանց վիճակը։

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը մամուլի գլխաւոր վարչութեան հետ միասին վերջացրել է մամուլի օրէնքների մշակումը։ Այդ օրինագծի մէջ նորութիւնը այն է, որ իսկական խմբագրի պատասխանատւութիւնը ճանաչվում է միայն պարբերական հրատարակութիւնների մէջ։ Նոր օրէնքը բաւականաչափ դիւրացնում է թերթերի ու լրագիրների հրատարակութեան համար թոյլտւութեան իրաւունք ստանալու գործը, պարտաւորեցուցիչ դարձնելով հրատարակութեան իրաւունքի վկայականի տալը երեք օրվայ ընթացքում։ Օրինագծի քննութիւնը կաւարտվի մինիստրական խորհրդի մէջ սեպտեմբերի սկիզբներին, որից յետոյ կը ներկայացվի Պետական Դումային։

Ապահովագրական ընկերութիւններից մէկը մշակում է մի նոր ձևի ապահովագրութիւն, ապահովագրութիւն այնպիսի վատնումների, որոնք կատարվում են առևտրա-արդիւնաբերական ֆիրմաների ծառայողների կողմից։ Այդպիսի դէպքերում ապահովագրողներ են հանդիսանում արդիւնաբերողներն ու առևտրականները՝ ապահովագրելով մի յայտնի գումար մի տարի ժամանակով։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԴՊՐՈՑԸ ՓԱԿՎՈՒՄ Է, ՕԳՆԵՑԷ՛Ք

Թիֆլիս, 28 յուլիսի

Զուղուրէթի ս. Աստուածածին եկեղեցու ծխական դպրոցի հոգաբարձութիւնը մի քանի անգամ առիթ է ունեցել, «Մշակի» միջոցով, հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը հրաւիրելու վերոյիշեալ դպրոցի նիւթական վատթար վիճակի վրա՝ և խնդրելու նրանից աջակցութիւն, որպէս զի մի առ ժամանակ դէթ, մինչև մեր դպրոցների դրութեան, նիւթական ապահովութեան հարցի վերջնական լուծումը, կարողանայ շարունակել դպրոցի անհրաժեշտ գոյութիւնը։

Սակայն ցաւ ի սիրտ պիտի ասենք, որ նրա այդ կոչ-աղերսները մնացել են «ձայն բարբառոյ յանապատի», քանի որ հայ հասարակութիւնը ինչպէս միշտ, այնպէս էլ այս անգամ ցոյց է տուել քար անտարբերութիւն ու պահպանել դատապարտելի լռութիւն։

Հոգաբարձութիւնը սկզբունքով չը ժխտելով, որ հասարակութիւնը և մանաւանդ իւրաքանչիւր եկեղեցու ծուխը բարոյական պարտք ունեն օժանդակելու իրանց դպրոցներին, մասնաւորապէս դարձնում է հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը իր խնամքին յանձնված դպրոցի բացառիկ դրութեան վրա, շեշտելով որ վերոյիշեալ դպրոցը, գտնվելով քաղաքիս վրացախօս թաղերից մէկում, ուր հայերը մոռանալով մայրենի լեզուն խօսում են վրացերէն, նրկատում է այդ դպրոցը որպէս մի հաստատութիւն, որը ոչ միայն կրթութիւն, լուսաւորութիւն է տարածում ժողովրդի աշխատաւոր խաւերի որդոց մէջ, այլ և տարածում է հայ լեզու և դրանով փրկում հայութեան մի խոշոր հատուածը ազգային կորուստից, ասիմիլիացիայի ենթարկվելուց, մի հանգամանք, որը այսօր, առաւել քան երբևիցէ, պարարտ հող կը գտնի իր առաջխաղացման համար։ Արդ, վերոյիշեալ դպրոցի հոգաբարձութիւնը, ի նկատի ունենալով վերոյիշեալ բացառիկ դրութիւնը, մի վերջին անգամ ևս դիմում է հայ հասարակութեան և մասնաւորապէս նոյն եկեղեցու բազմաթիւ ծխերից ապահովվածներին, խնդրելով չը խնայել իրանց լուման և փրկել դպրոցը վերջնականապէս փակվելու վտանգից։

Ընդունելով լատին. viribus unitis—(միացեալ ուժերով), ասացուածքը իբրև սկզբունք, հոգաբարձութիւնս անհատական, մանաւոր նպաստի ձևը հնացած և ոչ կատարելապէս գոհացուցիչ ու գործնական միջոց համարելով՝ կենտրոնացնում է հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը մեր ազգային հաստատութիւնների գոյութեան պահպանման համար հաւաքական, կօլլէկտիվ ձևի վրա, որը թէ գործնական և թէ միանգամայն պատուաբեր մի միջոց է, որի մէջ թերացողները պիտի համարվեն հասարակութեան նուիրական շահերը ոտնակոխ անողներ և, հետևաբար, նրա թշնամիները։

Բազմիցս նկատված է, որ մենք մեր ազգային սեփականութեանց նշանակութիւնն այն ժամանակ ենք միայն հասկանում, երբ մեր ձեռքից դուրս են գալիս դրանք. իսկ երբ հարկաւոր է դրանց գոյութեան պահպանմանը նպաստել, բոլորս էլ անտարբեր ու դատապարտելի անտարբերութեան մէջ ենք ընկնում։

Ժամանակն է շարժվելու։

Նուէրները ընդունվում են «Մշակի» խմբագրութեան մէջ, մեզ հասցնելու համար։

Խնդրում ենք միւս թերթերին արտատպել այս կոչը։

Ի դիմաց Զուղուրէթի ծխական դպրոցի հոգաբարձութեան՝

Հոգաբարձու՝ Ցար. Գասպարեան

ԴԱՐՁԵԱԼ ՄԻ ԿԱՐԵՒՈՐ ՀԱՐՑ

Այժմ, երբ նորակառոյց Քամոյեանց եկեղեցին խայտաճամուկ ներկվելու վտանգից ազատված պէտք է համարել շնորհիւ այն հանգամանքի, որ հոգաբարձական ժողովը սիրով ընդունեց մասնագէտների կարծիքը, առաջ է եկել մի նոր հարց, որ նոյնպէս չափազանց կարևոր է։ Հաստատ աղբիւրներից տեղեկացայ, որ այդ եկեղեցու յատակը շինվելու է տախտակից, այսինքն պարկէտ, և որ խնդիրը արդէն փակված պէտք է համարել։

Քանի դեռ գործը սկսված չէ և քանի ժամանակ կայ մտածելու և սխալը շտկելու, պարտք եմ համարում յայտնել հետևեալը. եկեղեցին, առհասարակ, իբրև մօնումենտ ընդունված է ամեն երկրում, Ասիայից բռնած մինչև Եւրոպա և Ամերիկա, հեթանոսական դարերից մինչև մեր օրերը, կառուցանել ամբողջովին քարից, այսինքն այնպիսի նիւթից, որ համարվում է յարատև։ Մի կողմ թողած Հռոմի հռչակաւոր Պետրոս-Պօղոսը, Վենետիկի ս. Մարկոսը, Միլանի տաճարը, Պարիզի Աստուածամայրը, չը կայ երկրագնդի վրա փոքր ի շատէ աչքի ընկնող եկեղեցի, որի յատակը շինված լինի փայտից։

Արդեօք այդ նորութիւնը աններդաշնակ, անճաշակ և վերջապէս բոլորովին անգործնական լինելուց զատ ունի՞ որևէ առաւելութիւն։ Անհրաժեշտ է արդեօք դալլաքութիւնը անպատճառ Քամոյեանց եկեղեցու վրա փորձել։

Ինձ ասացին, որ իբր թէ այդ բանը անվում է յատկապէս տաքութեան համար։ Զարմանալի բան. սառնամանիքների երկրում՝ ինչպէս Պետերբուրգի ս. Իսահակը և Մօսկվայի ս. Փրկիչը քարէ յատակ ունեն, իսկ արևակեզ Թիֆլիսի մէջ Քամոյեանց երկյարկանի եկեղեցին պէտք է ունենայ պարկէտ։

Առաջարկում եմ հրաժարվել այդ սխալ դիտաւորութիւնից և յատակը ծածկել մարմար քարով, ծայրայեղ դէպքում մօզայիկով, որ պարկէտից էժան կը նստի և կը համապատասխանի արուեստի պահանջներին։

Գ. Բաշինջաղեան

ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Տարօրինակ մարդիկ կան մեր մէջ, ․որոնք սիրում են ամեն ինչ չափազանցնել և այսպիսով ծայրայեղութիւնների մէջ ընկնել»…

Այսպէս է սկսում «Մշակի» № 161-ում իր պատասխան-նամակը Ե. Լալայեան Վենետիկում իբր հիմնվելիք հայագիտութեան ամարային դասընթացքների մասին մեր արած մի քանի դիտողութեան առիթով։

Թէ ինչո՞ւմն է մեր տարօրինակութիւնը և ինչո՞ւմ՝ չափազանցութիւնը, մենք չիմացանք Ե. Լալայեանի նամակից։ Բայց այդ ոչինչ. արդէն մեզ լիովին գոհացնում է այն, որ նամակագիրը ընդունում է վենետիկեան քարտէզների ու աշխարհագրական-տեղագրական հրատարակութիւնների «բազմաթիւ սխալները»։ Եւ ինչպէս կարող էր չընդունել, քանի որ այդ մասին նոյն իսկ քարերն են աղաղակում։ Սակայն, մեզ հետ համաձայնելով հանդերձ, Ե. Լալայեան աւելացնում է՝ «այնուամենայնիւ դրանք (քարտէզները և աշխարհագրութեան գրքերը) մնում են դեռ ևս միակ աղբիւրը մեր բոլոր թեմական դպրոցների Հայաստանի աշխարհագրութեան ուսուցիչների համար… որ մինչև այժմ էլ նրանց (վենետիկցիների) կէս դար առաջ հրատարակած քարտէզը դարձեալ գործ է ածվում մեր դպրոցներում»։

Ճշմարիտ, եթէ մենք նստած լինէինք Կալկաթայում կամ Հելսինգֆօրսում, գուցէ հաւատայինք այս նոր յայտնութեանը (ինչպէս որ կարող են հաւատալ այժմ Վենետիկում), բայց քանի որ ապրում ենք մեր դպրոցներին շատ մօտ, թոյլ ենք տալիս մեզ հիմնովին հերքելու Ե. Լալայեանի այդ հեղուտեղման։ Վկայ ենք կոչում նաև մեր ուսուցիչներին մեզ հետ հաւատացնելու յարգելի պարոնին, որ ներկայումս չը կայ մի «ողջամիտ» դպրոց, որտեղ Վենետիկի քարտէզներով և աշխարհագրութեան գրքերով աւանդեն առարկան։ Այո, մի ժամանակ մեր թեմական դպրոցները կամ, ինչպէս Ե. Լալայեանն է ասում, «դպրանոցների» ուսուցիչները դասաւանդելիս փորձել են աչքի առաջ ունենալ Վենետիկում հրատարակված Հայաստանի քարտէզը, բայց հէնց որ նկատել են «բազմաթիւ սխալները», դէն են շպրտել, մինչև իսկ արգելելով աշակերտների ձեռքը տալը։ Ականատես ենք եղել, երբ Գէորգեան ճեմարանում Դ. դասատան ամեն մի աշակերտ ինքն էր նկարում Հայաստանի քարտէզը դասատու ուսուցչի ցուցմամբ՝ օգտվելով բացառապէս Եւրոպայում լոյս տեսած նորագոյն քարտէզներից, և աշակերտներից իւրաքանչիւրը քաջ ծանօթ լինելով իր ծննդավայր գաւառին, քաղաքին կամ գիւղին, իրանց լեռներին, լճերին և գետերին՝ ծաղրելով էր նայում Վենետիկի քարտէզին։ Եւ վերջապէս թողած Կիպերտի, Լինչի կազմած քարտէզները, ո՞ր ապուշն է, որ դեռ ևս օգտվում է Մխիթարեանների «կէս դար առաջ հրատարակած բազմաթիւ սխալներով միակ աղբիւր» քարտէզից։

Մենք մեր նկատողութեան մէջ գրել էինք, որ Ս. Ղազարի միաբանութիւնը այնքան թիւր գաղափար ունի մեր նորագոյն գրականութեան մասին, որ մի քանի համեստ ոտանաւոր գրողների «Բազմավէպում» անուանել է հանճարներ։ Համեստ ոտանաւոր գրող ասելով մենք խուսափել էինք դրանց բանաստեղծ անուանել. այդ բանը Ե. Լալայեան իբր չը հասկանալով պատիւ է արել իր կողմից մեր «համեստ» բառը զարդարել ընդգծումով և հարցականով։

«Տարօրինակ մարդիկ կան մեր մէջ»։ Այս ամենը դեռ ևս տանելի է մի լուրջ բանակռւի մէջ, բայց մի կէտ, որ մենք չէինք սպասում Ե. Լալայեանի պէս կօրրեկտ գրագէտից և դժուարանում ենք ներել, դա հետևեալն է.

«Դատապարտել Մխիթարեան ուխտին, որ նրանց պատմական գրուածքներն այժմ էլ շարունակում են կրել դաւանաբանական միտումաւոր լուսաբանութիւն, միանգամայն զրպարտութիւն է»։

Մենք, յարգելի կօլլեգա, սովորութիւն չունենք հրապարակ նետվելու և գրելու մի նիւթի մասին, որը լաւ ուսումնասիրած չենք, և եթէ ասել ենք այդ, դրա համար անշուշտ ունենք բազմաթիւ փաստեր, որոնց առաջ բերելն այստեղ, այս նամակում, հնարաւոր չէ։

Գ. Լեոնեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԱՌԵՒՏՈՒՐԸ

Պարսկաստանի այս նահանգը վերջին երեք տարվայ ընթացքում *) ներմուծել է 897,898, 1,476,784 և 1,091,790 ֆունտ ստերլինգի ապրանք (մէկ ֆունտը=9ր. 45 կ. այժմեան կուրսով), արտահանել է աւելի քիչ՝ 621,439 1,143,446 և 747,249 ֆ. ս.։

Ներմուծման մէջ առաջնակարգ տեղ են բռնում Մ.-Բրիտանիան և Ռուսաստանը, ապա Աւստրիան, Թիւրքիան, Գերմանիան և այլն։ Անգլիան ներմուծում է գլխաւորապէս բամբակէ գործուածներ՝ Եւրոպայից և թէյ Հնդկաստանից։ Պիտի սակայն նկատել, որ ներմուծվող թէյի բոլոր օգուտը չէ անցնում անգլիացիների ձեռքը։ Մի անգլիացի հիւպատոսի ասելով, Հիւսիսային Պարսկաստանում գործածվող հնդկական թէյի 80 տոկոսը ստացվում է ո՛չ Պարսից ծոցի վրա գտնվող Բենդեր-Աբասով, այլ շուրջ ճանապարհով՝ Սուէզ-Բաթում-Բագու և պարսկական կասպիական նաւահանգիստներ։ Այն նաւերը, որ նաւթ և քարիւղ են բերում Բօմբէյ, Ռուսաստան են վերադառնում բարձված հնդկական թէյով, շատ չնչին բրէհով։ Այդ թէյը առանց մաքսային հարկ վճարելու անցնում է Անդրկովկասով Պարսկաստան։ Այսինքն հնդկական-անգլիական ապրանքի վրա աշխատում է ռուսը՝ բրէհով։ Այս հանգամանքը ազդում է անգլիական առևտրի վրա. Բենդեր Աբասի անգլօ-պարսկական առևտուրը չունի առաջվայ աշխոյժը։ Ռուսական ներմուծումը (213,518, 510,200 և 476,488ֆ. ս.) գլխաւորապէս շաքար է, բամբակէ գործուածք, նաւթ, անասուններ և այլն։ Եթէ Ատրպատականի ներմուծմանը աւելացնենք Աստարայի մաքսատնիրով ստացված ապրանքները, որ բացառապէս ռուսական են, այն ժամանակ Ռուսաստանի բաժին կընկնի ներմուծման 2/3, իսկ վեց տարի առաջ նա հաւասար էր միայն կէսին։ Շաքարի առևտրում Ատրպատականի մէջ Ռուսաստանը դրեթէ բոլորովին դուրս է քշել Ֆրանսիային, իսկ խտալական լուցկին՝ աւստրիականը։

Ատրպատականը արտահանում է գորգեղէն, չոր միրգ, կաշեղէն, մետաքս, բամբակ և այլն։ Գորգեղէնը գլխաւորապէս անցնում է Թիւրքիայով, որ միջնորդի դեր է կատարում միացած եւրոպական, ամերիկական երկիրների համար, իսկ բամբակը չոր մրգեղէնը, մետաքսը, կաշեղէնը Ռուսաստան։ («Вѣст. Фин.»)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ ՇՎԷԴԻԱՅՈՒՄ

«Рѣчь» լրագրի Ստօկհօլմի թղթակիցը հետևեալ հեռագրական տեղեկութիւններն է հաղորդում.

«Աշխատանքի և կապիտալի կռիւը Շվէդիայում ներկայումս չափազանց սուր կեր-

*) Տարին Իրանում հաշվում է մարտից, ուրեմն տեղեկութիւնները վերաբերում են 1905 թ. մարտից մինչև 1906-ի մարտը, 906—7 թ., 907—8 թ.։

պարանք է ստացել, այնպէս որ սկանդի-նաւեան երկիրները ականատես են ներ-կայումս մի կողմից ծայրայեղ լօկաուտի, իսկ միւս կողմից՝ պատրաստւող ընդհա-նուր գործադուլի։ Այդ կռիւը ահագին վնաս պիտի պատճառէ ինչպէս նրան մասնակցող-ներին, այնպէս և ամբողջ երկրին. բայց գլխաւորապէս ուշագրաւ է նա այն տեսա-կէտից, որ պէտք է վճռի շվէդական բան-ւորական կազմակերպութիւնների բաղդի լինել թէ չը լինելը։

«Կռիւը խաղաղ կերպով լուծելու համար յուլ. 24-ին (ն. տ.) բանակցութեան մէջ մտան բանւորների և գործատէրերի ներկայացու-ցիչները, սակայն և ոչ մի կէտում համա-ձայնութիւն չը կայացաւ. բանւորները չը համաձայնվեցին աշխատավարձը պակա-սեցնելուն, որը ամեն մի մարդուց խլում էր տարեկան մի քանի հարիւր կրօն. գոր-ծատէրերն էլ յուլիսի 26-ին (ն. տ.) լօ-կաուտ յայտարարեցին փողոց նետելով 50,000 հոգի, սպառնալով այդ միջոցն էլ չօգնելու դէպքում՝ ծառայութիւնից արձա-կել էլի 30,000 հոգի։

«Արտաքուստ բանւորները ընդունեցին այդ յայտարարութիւնը հանգիստ կերպով, սակայն իրապէս ռազմական տրամադրու-թեամբ բռնկվել էին և լօկաուտին պա-տասխանեցին ընդհանուր գործադուլ անե-լու սպառնալիքով։ Գործադուլի սկիզբը նշանակված է օգոստ. 4-ին (ն. տ.). վճռել են միանալ գործադուլին ոչ միայն ընդհանուր կազմակերպութեան պատկանող բանւոր-ները, այլ և երկաթուղայինները. ցանկու-թիւն են յայտնել միանալու նաև բազ-մաթիւ չը կազմակերպված բանւորներ, այնպէս որ գործադուլաւորների ընդհա-նուր թիւը կարող է հասնել 240,000 հոգու։

«Շվէդական բանւորական սեկրետարիա-տի որոշմամբ գործադուլին չը պէտք է մաս-նակցեն հիւանդ մարդկանց և հիւանդ ու առողջ անասունների խնամատարները, ջըր-մուղի, լուսաւորութեան ու անմաքրու-

[illegible]

Այդ ըրութիւնը անհանգստութիւն է պատ-ճառում վերջին օրերս նաև Դանիային ու Նօրվէգիային, որոնց առևտրական և այլ շահերը անխզելի ու սերտ կապերով շաղ-կապված են Շվէդիայի շահերի հետ»։

ՌՈՒՍ-ԹԻՒՐՔԱԿԱՆ ԱՌԵՒՏՐԻ ՄԱՍԻՆ

Թիւրքիայի բաւական նշանաւոր արտա-քին առևտրի մէջ, մօտ 260 միլիօն ր. չափ, Ռուսաստանը մասնակցում է շատ չնչին քանակով մօտ $15^1/_2$ միլիօն ր. արժողու-թիւնով։

Դրա պատճառները թէ պատմական և թէ տնտեսական հանգամանքների մէջ պիտի փնտռել։ Արդարև, գրեթէ 200 տարվայ պարբերական պատերազմները ռուսների և թիւրքերի միջև հազիւ թէ կարող լինէին նպաստել խաղաղ առևտրական յարաբերու-թիւններ ստեղծելու այդ երկու երկիրնե-րի միջև։

Ո՛չ պակաս նշանակութիւն ունէր և ռուս գործարանական արդիւնաբերութեան բնոյ-թը՝ առհասարակ։ Թիւրքիան մեծ մասամբ պահանջում է ֆաբրիկատներ (մշակված նիւ-թեր), մինչդեռ ռուս արտահանութիւնը, ինչպէս յայտնի է, բաղկացած է հացահա-տիկներից և հում նիւթերից։ Շնորհիւ ար-դիւնաբերութիւնը հովանաւորող պետական քաղաքականութեան, ռուս ֆաբրիկանտը մինչև վերջերս տանը այնքան մեծ շահ էր ստանում և ներքին շուկան այնքան մեծա-ծաւալ էր, որ նա, գործարանատէրը, կարիք չունէր, Եւրօպայի եղբայրակցի նման, տեն-դային եռանդով արտաքին շուկաներ գրա-ւելու։ Միայն ներքին շուկայի նկատելի նուա-զումը, որ հետևանք է երկրի սպառողների անծայր աղքատութեան և ոչ թէ արտա-դրված ապրանքների առատութեան, շա-տութեան, ստիպեցին վերջերս փնտռել ար-տաքին շուկաներ։ Այդ նպատակով ռուս ֆաբրիկանտը բնականաբար իր ուշքը պի-տի դարձնէր գործարանական արդիւնա-գործութեամբ աւելի յետամնաց երկիրների վրա։ Օրինակ Մանջուրիա, Կորէա, Բալ-կանեան թերակղզի, Պարսկաստան, Թիւր-քիա, Եգիպտոս, նոյնիսկ հեռու Հաբէշստան։

Եւ ահա ծոյլ, իններտ ռուս ֆաբրիկանտը կազմակերպում է խաղաղ, առևտրական արշաւանքներ՝ դրսի շուկաները ուսումնա-սիրելու նպատակով, ինչպէս, օրինակ, վեր-ջին արշաւանքը Բալկանեան թերակղզում՝ կազմակերպած Մոսկվայի ֆաբրիկանտների ձեռքով։

Արտաքին շուկաների ուսումնասիրու-թեան վրա ռուս արտահանութեան տեսա-կէտից վերջերս պակաս ուշադրութիւն չէ դարձնում և կառավարութիւնը։ Նա արդիւ-նագործների առաջ կազմակերպեց հետա-զօտական արշաւանքներ, առաւել Վիտ-տէի օրով (Կորէա, Պարսկաստան, Ման-ջուրիա) և ներկայումս առանձին ուշա-դրութիւն է դարձնում հիւպատոսական մարմնի վերակազմութեան վրա։ Այդ կազ-մակերպութիւնը, որ ըստ էութեան գլխա-ւորապէս ունի տնտեսական-վաճառականա-կան նպատակ, տարցիլ էր բացառապէս քաղաքական բնոյթ՝ առաւել Արևելքում, այսինքն այնտեղ, որտեղ գլխաւորապէս կարող էր զարգանալ ռուս ֆաբրիկանտնե-րի արտահանութիւնը։ Մասամբ դա անխու-սափելի էր, քանի որ Ռուսաստանը այս երկիրներում փնտռում էր գլխաւորապէս քաղաքական շահեր և շնորհիւ այն հանգա-մանքի, որ հիւպատոսական մարմինը Արև-ելքում (բացի Եապօնիայից, այն էլ վեր-ջին ժամանակներս, երբ նա բարեփոխեց իր դատաստանները) ծանրաբեռնված էր ադմինիստրական-դատաստանական իշխա-նութեամբ, որպէսզի օտարահպատակները և նրանց շահերը չը տուժեն տեղական բարբարոս իշխանութեան կամայականու-թիւնից։ Եւրօպական պետութիւնները այս անբարեյաջող հանգամանքներում մեծ օժանդակութիւն էին ստանում իրանց բազմաթիւ միսիօնարներից, առևտրի, ար-դիւնաբերութեան այդ խաղաղ կարապետ-ներից, որոնցից սակայն զուրկ էր Ռու-սաստանը...

Այժմ ռուս կառավարութիւնը, զբաղված լինելով հիւպատոսական մարմնի րէֆօրմով, դիմել է Ռուսաստանի ամենախոշոր առև-տրական-արդիւնագործական կազմակերպու-թեան (Բօրսային առևտրի և արդիւնագոր-ծութեան Համագումարի Խորհրդին) իմա-նալու նրա կարծիքը այդ րէֆօրմի մասին և անշուշտ մօտիկ ապագայում հիւպատոս-ներն իրանց ուսումնասիրութիւններով, անմիջական աջակցութեամբ նպաստելու են ռուս առևտրի լայնացման։

Մանւսորելով մեր խօսքը Թիւրքիայի վերաբերեալ, պիտի նկատել, որ, Թիւրքա-կան սահմանադրութիւնը հրատարակվելուց յետոյ, ռուս առևտուրը մեծ յոյսեր ունի իր ընդարձակման վրա։ Ռուս մամուլը, առա-ւել պաշտօնականը, յանձին ֆինանսական և առևտրի մինիստրութիւնների օրգաննե-րի («Вѣст. Финансовъ» և «Торгово-Пром. Газ.», որոնց վրա, օգտվելով առիթից, կը դարձնէինք մեր առևտրականների առանձին ուշադրութիւնը) եռանդուն կերպով ուսում-նասիրում են արևելեան առևտուրը, շու-կաները, յօդուածներ են նուիրում առևտ-րական յարաբերութիւնների զարգացման մասին։

Այդպէս, կ. Գրինվալդը «Вѣстн. Финан.» № 1-ում մի ուշագրաւ յօդուած է նուիրել Թիւրքիայի առևտրին («Մեր՝ Թիւրքիայի հետ առևտրական յարաբերութիւնների զար-գացման մասին»), որի մէջ նշմարում է այդ առևտրի զարգացման գլխաւոր կէտերը, մատնացոյց անում այն desideria-ները (տենչանքները), որոնց լրացնել պիտի ձգտէ մեր կառավարութիւնը և արդիւնաբերող-առևտրական դասը։

Ռուսաստանի արտահանութիւնը Թիւր-քիայի մէջ պտտում է շատ սահմանափակ ապրանքների շուրջը, և այն էլ, ինչպէս վերև յիշեցինք, չնչին քանակութեամբ. դրանք են ալիւրը, շաքարը, սպիրտը և նաւթը։ Նոյնիսկ այդ ապրանքները, որ իրանց բար-ձր արժանաւորութեամբ և շուկայի մօտի-կութեամբ պիտի գերիշխէին Թիւրքական շուկայում եւրօպական համանուն ապրանք-ների ներմուծման շարքում, արտահանվում են չնչին քանակութեամբ, գլխաւորապէս շնորհիւ առևտրի անկազմակերպութեան։ Մինչդեռ Ռուսաստանը կարող էր մեծ աջո-ղութեամբ մրցել եւրօպացիների հետ այլ ապրանքներով, որոնց բոլորովին չէ ար-տահանում մինչև այժմ։ Օրինակ՝ երկաթ, քարածուխ, փայտեղէն, լուցկի, մանուֆակ-տուրա, ցեմենտ, կրկնակօշիկներ, ամանե-ղէն և այլն...

Յօդուածագիրը արդարացի ցանկութիւն է յայտնում, որ կ. Պօլսում օր առաջ հիմնվի ռուսական բանկ, որ կը նպաստէ ռուս ա-ռևտրի զարգացմանը։ Կ. Գրինվալդը հրա-ւիրում է օգտվել ռուսական քաղաքակա-նութեան այժմեան բարեբաստիկ հանգա-մանքներից (կօնիւնկտուրա), սերբերի, բուլ-գարների, յոյների (?), Ռուսաստանից զաղ-թած հրէաների բարեկամական յարաբերու-թիւններից դէպի ռուսները, Թիւրք առաջա-ւոր դասի և հասարակ ժողովրդի հակա-կրութիւնից դէպի Գերմանիան և Աւստ-րիան, որոնք այժմ գերիշխող դեր են կատա-րում Թիւրքիայի ներմուծման մէջ, որպէսզի շօշափելի զարկ տրվի ռուսական առևտրի ներմուծման կենդանացմանը։ Այն մի շարք առաջարկութիւններին, որ անում է յօդուա-ծագիրը, մենք կաւելացնենք ռուս առևտրա-կան գրասենեակի (торговая палата) հիմ-նարկութեան անհրաժեշտութիւնը կ. Պօլ-սում, որի նմանը վաղուց ունեն բոլոր եւ-րօպական ազգերը, որոնք առևտրական յա-րաբերութեան մէջ են Թիւրքիայի հետ։ Առևտրական գրասենեակը կարող է ունե-նալ իր ճիւղերը, գործակալները երկրի նշանաւոր կենտրոններում։ Եւ այդ հասա-րակական բնոյթ ունեցող հաստատութիւնը շատ աւելի բան կարող էր անել, քան յօ-դուածագրի առաջարկած առևտրական գոր-ծակալի պաշտօնի ստեղծումը ռուս դեսպա-նատան կից, գործակալի, որի նշանակու-թիւնը սակայն մենք նոյնպէս չենք ժխտում։

Պաշտօնական մամուլը մեզ տալիս է նաև ռուս և օտար հիւպատոսների ուսումնասի-րութիւնները, նկատողութիւնները Թիւրքա-կան շուկաների մասին, և ներկայումս մեր ձեռքի տակ կան բաւական հետաքրքրա-կան տեղեկութիւններ մակեդօնական, սի-րիական, եգիպտական և փոքր-ասիական առևտրական խոշոր կենտրոնների մասին։

Դրանց թւում, բոլորովին վերջերս, ռուս փոխ-հիւպատոսը Վանի առևտրի մասին տուել է մի գեղեցիկ և ամփոփ ուսումնասի-րութիւն, որին կը վերադառնանք հետևեալ անգամ։

Պ. Զաքարեան

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ա. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրա-բուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11—ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. ման-կաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կո-կորդի և քթի հիւ.։
Մ. Փ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Ն. Վ. ԱԼԲՐԵԽՏ—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երե-խայոց հ.։
Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Օ. Վ. ԳԵՑԵՎՍԿԱՅԱ-ԷՆԳԵԼ—6— հ. ժ., մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներ-քին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Ջքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօն-սիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
Հ Ի Ւ Ա Ն Դ Ա Ն Ո Ց
Հիւանդների բաժանմունքով
Թիֆլիս, Ելիզավետինսկայա փ., 79, տէլ. 1026.
Հիւանդների ընդունելութիւն ամեն օր.

Միք. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը միզասեռական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդ (երկուշ., չորեքշ., ուրբ.)։
Ի. Ն. ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ—առ. ժ. 11—12-ը ջղային և ներքին հիւանդութիւններ։
Մ. Պ. ԿԻՄՕՆՏ—առ. ժ. 11—12-ը վիրա-բուժական հիւանդութիւններ։
Ս. Ա. ԼԻՒՐԻ—առ. ժ. 11—12-ը քթի բգի և ականջի հիւանդութիւններ։
Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ—առ. ժ. 10—11-ը ներքին և երեխաների հիւանդութիւններ։
Մ. Ե. ՄՋԱՐԷՈՒԼՕՎ—ցեր. ժ. 1—2-ը կաշուի և սիֆիլիսի հիւանդութիւններ (երեքշ., հինգշ., շաբաթ)։
Լ. Մ. ՄՕՆԻՆ—ցեր. 1—2-ը կանանց հի-ւանդ. և մանկաբարձ.։

Բժշկութիւն էլեկտրականութեամբ, մասսաժով և հիպնոզով։ Միկրօսկօպիական, բակտերիօլօգիական և քիմիական հետազօտութիւններ։ Ծաղկի պատուաստումն։ Ծծմայրե ի քննութիւն։ Վճարը խորհրդի համար 50 կօպէկ։ Օպերացիաները և համախորհուրդները ըստ համաձայնութեան։ Հիւանդների բաժանմունքը բաղկացած է թէ ընդհանուր և թէ առանձին սենեակներից։
(Կ. Ե. ու.) 236. 100- 49

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ
Ամառային երթեւեկութիւն
(Թիֆլիսի ժամանակով)

Թիֆլիսից մեկնում է

ԲԱԳՈՒ՝ ՊՕՍՏԱՏԱՐ գնացքը 11 ժ. 38 ր. երեկ., Գանձակ է հասնում 6 ժ. 1 ր. առ., Եւլախ՝ 7 ժ. 58 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ 1 ժ. 12 ր. ցերեկ. Բալաջարի 4 ժ. 43 ր., Բագու՝ 6 ժ. 7 ր. երեկ.։ ՄԱՐԴԱՏԱՐ ԳՆԱՑՔ № 6՝ 7 ժ. 36 ր. առ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 41 ր. ցերեկ., Եւլախ՝ 3 ժ. 36 ր. ցերեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 15 ր երեկ., Բալաջարի՝ 11 ժ. 37 ր. գիշ., Բագու՝ 12 ժ. 44 ր. գիշ.։ ՄԱՐԴԱՏԱՐ ԳՆԱՑՔ № 12՝ 10 ժ. 11 ր. երեկ., Գանձակ՝ 4 ժ. 13 ր. առ., Եւլախ՝ 6 ժ. 8 ր. առ., Հաջի-Կաբուլ՝ 10 ժ. 32 ր. Բալաջարի՝ 1 ժ. 44 ր. ցերեկ., Բագու՝ 2 ժ. 18 ցերեկ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ ՊՕՍՏԱՏԱՐ 1 ժ. 44 ր. գիշեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 12 ժ. 35 ցերեկ., Ուլուխանլու՝ 6 ժ. 11 ր. առ., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 10 ր. գիշեր.։ ՄԱՐԴԱՏԱՐ ԱՊ-ՐԱՆՔ. 5 ժ. երեկ., Ալէքսանդրօպօլ է հաս-նում 3 ժ. 38 ր. առաւ., Ուլուխանլու՝ 9 ժ. 12 ր. առաւ., Երևան՝ 10 ժ. 7 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ՝ ԱՐԱԳ. ԳՆԱՑՔ 8 ժ. 31 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 7 ժ. 41 ր. առ.։ ՊՕՍՏԱՏԱՐ՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ., Բաթում է հասնում 10 ժ. 33 ր. առ.։ ՄԱՐԴԱՏԱՐ՝ 1 ժ. 1 ր. գիշ., Բաթում է հաս. 2 ժ. 34 ր. ցերեկ.։

Թիֆլիս է հասնում

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ ՊՕՍՏԱՏ. ԳՆԱՑՔԸ 8 ժ. 6 ր. առաւ. ՄԱՐԴԱՏԱՐ № 5՝ 12 ժ. 11 ր. գիշ.; ՄԱՐԴԱՏԱՐ. № 11՝ 10 ժ. 45 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ ԱՐԱԳ. 9 ժ. 36 ր. առ., ՊՕՍՏ. 10 ժ. 38 ր. երեկ., ՄԱՐԴԱՏԱՐ՝ 8 ժ. 42 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱՅԻՑ-ԵՐԵՒԱՆ՝ ՊՕՍՏ. 6 ժ. 26 ր. երեկ. ՄԱՐԴԱՏԱՐ-ԱՊՐԱՆՔ. 6 ժ. 27 ր. ցերեկ.։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԴԻԼԻՋԱՆԻ հայ. դպր. համար ՀԱՐԿԱՒՈՐ ԵՆ մի փոխված
ԱՒԱԳ-ՈՒՍՈՒՑԻՉ
18—20 դասով, ռոճիկ 600 րուբլի,
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ և ՎԱՐԺՈՒՀԻ,
որոնցից իւրաքանչիւրը ունենալու է 21—24 դաս, 400 ր. ռոճիկ։
Դիմել՝ Դիլիջան, Վահան Մատինեանին։
(օ. մ.) 715. 3 –1

Օսլայի գործարանը
Ի. Գ. ԿԱԼԻՏԱԵՎԻ, Բօգօդուխօվում,
Խարկօվի նահանգ, առաջարկում է կարտո-ֆէլի ալիւր։ Նմուշները և վաճառքի պայ-մաններն ուղարկվում են ըստ պահանջման։
(ու.) (M. 240089) 719. 8—1

Օգոստոսի սկզբին լոյս կը տեսնի
Բոլորովին նոր ուղղութեամբ կազմած
ԱՐՇ. ՋԻԼԻՆԿԱՐԵԱՆԻ և Տ. ՌԱՇՄԱՃԵԱՆԻ
աշխատակցութեամբ Աւ. Իսահակեանի
Առաջին տարվայ
Այբբենարան-ընթերցարան
„ԴԱՍԸՆԿԵՐ“
Զարդարված բազմաթիւ գունաւոր պատկերներով
Գրքի երեսի, տարվայ չորս եղանակների առանձին առանձին, գրել-կարդալ սկսելուն վերաբերող ու զբուցատրութեան նիւթ կազ-մող մեծադիր գունաւոր պատկերներ և այլն։
Պատկերազարդեց նկարիչ Գ. Երիցեան
Դասագրքին կից կայ՝
Համառօտ բացատրութիւն գործադրողներին։ Ծա-նօթանալ ցանկացող դասատուները կարող են ձրիա-բար ստանալ «Գուտտենբերգ» գրախանու-թից (Книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Тифлисъ). Օտար տեղերից դիմողները պի-տի ուղարկեն միմիայն ճանապարհածախքը 10 կ. պօստի մարկայով։
(23, 25, 26, 28, 31) 684. 5—5

Սեվաստոպոլի ծխական դպրոցի համար հարկաւոր է
ՄԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ,
որ գիտենայ եկեղեցական երգեցիկ խումբ պատրաստել։ Առաւելութիւն տրվում է Ներսիսեան կամ Գէորգեան շրջանաւարտի, որ ունենայ գէթ 2 տարվայ փորձառութիւն։ Տարեկան 720 ր. ռոճիկ։ Ցանկացողները՝ ժամանակի սղութիւնն ի նկատի ունենա-լով՝ շուտով դիմեն Սեվաստոպոլ երէցփո-խին՝ Н. М. Мелконову.
(ա. օ.) 711. 5—2

Ս. Էջմիածնի Գէորգեան Հոգեւոր Ճեմարանի
Լսարանական և դասարանական բաժինների համար
հարկաւոր են
✦ ՏԵՍՈՒՉ, ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ ✦
(աւանդելի բոլոր առարկաների համար) և
✦ ՎԵՐԱԿԱՑՈՒՆԵՐ ✦
Ցանկացողները հրաւիրվում են ուղարկել իրանց մասին հետևեալ տեղեկութիւնները՝ երբ, ծրտեղից և ինչ դպրոցում են աւարտել միջնակարգ և բարձրագոյն ուսումը. երբ և ինչ դպրոցում ինչ պաշտօն են վարել, այլ և իրանց հասցէն. խնդրագրին պէտք է կցել միջնակարգ կամ բարձրագոյն ուսման աւարտման վկայականը (իսկականը կամ պատճէնը)։
Տեսչի ռոճիկը 2500 ր. է, դասագինը լսարաններում 100 ր., 4-րդ և 5-րդ դասարան-ներում 75 ր., 3-րդ դասարանում 50 ր., վերակացութեան վարձը 600 ր.։
Տեսուչն ու վերակացուները կարող են ունենալ 6 դասից ոչ աւելի (առանձին վար-ձատրութեամբ ընդհանուր դասագնի հաշւով)։
Ճեմարանի նախկին ուսուցչական կազմից ցանկացողները նոյնպէս կարող են դիմել։
Դիմումները պէտք է ուղղել ԱՆՅԱՊԱՂ հետևեալ հասցէով՝ Эчміадзинъ, Его Высо-копреосвященству Патріаршему Замѣстителю Архіепископу Геворку Суренянцу.
(ու. շ. կ.) 714. 3—1

ՀԱՑԻԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ
Ի. ՖՕՆ-ԲՐԷՆՆԵՐԻ
✦ Հիմնված 1890 Թ. Թիֆլիսում ✦
Նարէբեժնայա փող., Վերայի կամուրջի մօտ.
Յատուկ առևտրական ուսումնարան երկու սեռի անձանց համար, 15 տարեկանից ոչ պակաս։ Դասարանները պատրաստում են հաշւապահի, թղթակցի, գործակալի և այլն պաշտօն-ներ վարելու կառավարչական, հասարակական և առևտրա-արդիւնաբերական հիմ-նարկութիւններում։ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ։ ԴԱՍԱՒԱՆ-ԴՈՂՆԵՐԻ ԼԱՒ ԿԱԶՄ։ 19 տարվայ ընթացքում աւարտել են հազարաւոր երիտասարդներ, որոնք այժմ վարում են պատասխանատու պաշտօններ։ Մանրամասնութիւնները ձրիաբար տրվող ծրագիրներում։ Խնդիրների ընդունելութիւնը սկսված է։ Պարապմունքները սեպ-տեմբերի 15-ից։ Գրասենեակը բաց է ամեն օր։ (օ. մ.) 667. 13—6

Հասարակութեան ուշադրութեան
Օգոստոսի 1-ից Պուշկինսկայա փողոցի վրա, Սոնղուկեանի տանը
ՆՈՐԻՑ ԲԱՑՎՈՒՄ Է
ԶԿՆԵՂԷՆԻ ԵՒ ՈՒՏԵՍՏԵՂԷՆԻ
✦ Յատուկ վաճառք ✦
(Սեփական պրօմիսլայի արտադրութիւններ)
ուր ամեն օր կարելի է ստանալ թարմ օսէտրինա, սէվրիւգա, խաւեար՝ թէ քակի մէջ և թէ հատիկաւոր, և այլ ձկնեղէնային մթերքներ։
(հ. ու. կ.) 713. 3 – 2 ՅԱՐԳԱՆՈՔ՝ ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

ՓՈՂԸ Ի ՋՈՒՐ ՄԻ ԾԱՅԼԷՔ

սև ժամաց. համար, այլ աւելի լաւ է պատուիրէք արծաթէ ժամացոյց, որը ընդմիշտ իր արժէքն է ունենում։ Առաջարկում ենք գեղեցիկ ժամաց., 84 յարգի արծաթից, երեք փականներով, գեղանկարված վերջին մօդայով։ Ընթացքը անկէր՝ «Լավէվեզիըլ»,—15 քարերով, ֆանտազի ցիֆերբլատով։ Լարումը 40 ժամը մի անգամ։ Գինը միայն 7 ր. 25 կ., 2 հատը 14 ր.։ Այդօրինակ ժամաց. բարձր տեսակի, 23 քարերով—8 ր. 25 կ., 2 հատը 16 ր.։ Խորհուրդ ենք տալիս իւրաքանչիւրին բերել տալ մեզանից այդ ժամաց., որ և մեզանից ընդմիշտ կարելի է գոհ մնալ։ Ժամաց. ուղարկ-վում է մինչև բօլէնները ստուգելուց յետոյ, 10 տարվայ երաշխաւորութեամբ, վերադիր վճարով և առանց կանխավճ.։ Ճանապարհածախքը 40 կ. (Սիբիր՝ 75 կ.)։ Շղթայ, մօդային շղթաներ, 84 յարգի արծաթից, հատը 2 ր. 50 կ., 3 ր. 50 կ. և 4 ր. 50 կ.։ Հասցէա-գրել՝ Т-во «Элекціонъ». Варшава. Отдѣл. 23.
(3, 17, 31) (В. 39873) 566. 3—3